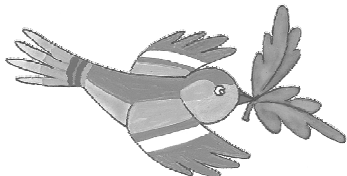

Gita Andersone, Daina Ērgle,
Māra Filatova, Iveta Ikaļe,
Vita Golubova, Ārija Ptičkina

ZĪLE

Latviešu valoda 2. klasei

ROKASGRĀMATA SKOLOTĀJIEM

I

Metodiskais līdzeklis komplektizdevumā
ar mācību grāmatu "Zīle. Latviešu valoda 2. klasei – I/
G. Andersone u.c. ISBN 9984-17-814-5".

Apstiprinājusi Latvijas Republikas
Izglītības un zinātnes ministrija 2005. gadā

ZVAIGZNE ABC

811.174 (072)

Zi 440

© Apgāds Zvaigzne ABC, 2000; labojumi, 2005

ISBN 9984-17-963-X

KONCEPTUĀLAS ATZIŅAS MĀCĪBU LĪDZEKĻU KOMPLEKTA "ZĪLE. LATVIEŠU VALODA 2. KLASEI" IZVEIDĒ

1. Dzimtās valodas apguves līmenis ir personības vispārējās attīstības rādītājs. Vienlaikus dzimtā valoda ir arī personības attīstīšanas līdzeklis. Tāpēc dzimtajai valodai ir ierādāma nozīmīga vieta jebkurā personības attīstības posmā.

No dzimtās valodas apguves kvalitātes ir atkarīga arī citu mācību priekšmetu apguve.

2. Jaunākajās klasēs skolēna personības attīstība ir virzāma gan **jūtu** (emociju), gan **prāta**, gan **gribas** sfērā. Atzīstot, ka jaunākajā skolas vecumā spēcīgākais personības attīstības virzītājspēks ir emocijas, jāpatur prātā arī fakts, ka vienlaikus jāsekmē prāta un gribas attīstība. Lasīšanā vairāk uzmanības ir iespējams veltīt skolēnu emocionālajai attīstībai, bet valodas mācības elementu apguvē – prāta spēju attīstīšanai. "Zīlē" arī valodas mācībā izmantotie teksti ir emocionāli piesātināti, skolēniem saturiski tuvi un interesēm atbilstoši. Piedāvātie darbības veidi stimulē skolēnu emocionālo aktivitāti.

3. "Zīlē" ir realizēta **lingvistiski komunikatīvā pieeja** latviešu valodas apguvē. Tas nozīmē – dot iespēju skolēniem līdzsvaroti apgūt mācību saturu no abiem valodas aspektiem:

- valoda kā zīmju sistēma,
- valoda kā saziņas līdzeklis.

Pieejas nosaukums rāda, ka latviešu valodas apguvē jaunākajās klasēs noteikta vieta ir ierādāma arī **zināšanām par valodu**. Taču zināšanas par valodu nav pašmērķis, bet gan pamats pilnvērtīgai, apzinātai, sistēmiskai un pēctecīgai valodas kā saziņas līdzekļa apguvei. Līdz 7 gadu vecumam bērns ir apguvis valodu tiktāl, lai varētu elementāri sazināties (runāšanas un klausīšanās prasmi). Skolas uzdevums ir pilnīgot bērna esošās prasmes un veidot un attīstīt pārējās. Mācību vielā jādominē informācijai, kuru līdz šim dabiskā ceļā bērns

vēl nav apguvis. Tā iznāk, ka dzimtajā valodā par galveno kļūst rakstu valodas apguve – vairāk uzmanības tiek veltīts lasīšanai un rakstīšanai, un pēdējā ir balstāma uz zināšanām par valodu. Nav iespējams veidot cieņas pilnu attieksmi pret valodu, kuru tās lietotājs labi nepārvalda un par kuru tam nav arī vispārinātu zināšanu. Turklāt augsta dzimtās valodas prasme, ko papildina zināšanas par valodu, ir svarīgs priekšnoteikums citu valodu apguvei. Tās var efektīvi mācīties uz stabili apgūto dzimtās valodas modeļu pamata (darbojas pārneses un salīdzināšanas mehānisms).

Tātad "Zīles" autore neatzīst šauri utilitāru pieeju dzimtās valodas apgūvē, kad par mācīšanās vērtu atzīst tikai to, kas ir noderīgs šauri praktiskiem mērķiem – uzrakstīt apsveikumu, izlasīt jaunākās ziņas u.tml. "Zīle" – tas ir rezultāts līdzsvara meklējumiem starp gramatiku un valodas apguvi tās praktiskā lietošanā.

4. Latviešu valoda jaunākajās klasēs ir integrēts mācību kurss, kurā skolēni

- apgūst valodas prasmes (klausīšanos, runāšanu, lasīšanu, rakstīšanu),
- gūst sākotnēju priekšstatu par dzimtās valodas kategorijām un likumībām,
- bagātina savu radošās darbības pieredzi,
- veido un pauž attieksmi pret dzimto valodu, tās bagātībām.

"Zīlē" mācību integrācija ir īstenota divējādi. Pirmkārt, ir savīta visu valodas prasmju apguve (prasmju integrācija). Otrkārt, ir ievērota daļēja tematiskā integrācija. Tas darīts tāpēc, lai **valodas mācībā** varētu skolēniem piedāvāt speciāli atlasītu vai izveidotu valodas materiālu, kurā skolēni ļoti skaidri varētu saskatīt apgūstamo jēdzienu vai likumību. Savukārt **lasīšanai** domāto tekstu izmantošanā ir jā saglabā vārda mākslas darbu ētiskās un estētiskās vērtības, kuras nereti zūd, ja sāk daiļdarbos meklēt valodas elementus vai likumības. Tāpēc "Zīlē" ir meklēts līdzsvars starp daudzajiem apsvērumiem, kas nosaka mācību saturu un metodikas izvēli.

Kaut arī "Zīlē" atsevišķi ir izdalīta "Valodas gudrību grāmata", kurā apkopots materiāls valodas zināšanu apguvei, tas nenozīmē, ka praksē noteikti būtu jānošķir lasīšana no pārējā latviešu valodas mācību satura.

Autore apzināti piedāvā daudzveidīgu un bagātīgu mācību materiālu, lai pilnībā būtu nodarbināti arī skolēni ar augstāku mācāmību. Tāpēc **visi uzdevumi nav jāpilda visiem skolēniem**. Rakstu darbus paredzēts veikt līniju burtnīcās.

Atkarībā no klases sagatavotības līmeņa skolotājs pēc saviem ieskatiem var plānot "Zilē" piedāvātā mācību satura apguves secību, laiku, apjomu. Ir iespēja variēt mācību grāmatas izmantošanu.

1. variants. Izmanto tikai lasāmos tekstus, ap ko grupē vingrinājumus visu valodas prasmju, tostarp tekstveides prasmju apguvei. Lasāmie teksti pēc apjoma un satura ir piemēroti minētajai plānošanai. Tādējādi var lielākā mērā saglabāt komplekso tematiku. Taču jāatzīst, ka gadījumā, ja zināšanas par valodu skolēni gūst, izmantojot tikai lasīšanai paredzētos tekstus, skolotājs nemēdz speciāli piemeklēt atbilstošu valodas materiālu. Tādēļ nereti skolēniem ir liegta iespēja novērot, salīdzināt, grupēt valodas materiālu un izdarīt attiecīgus vispārīnājumus. Tas nozīmē, ka netiek tīši virzīta skolēnu teorētiskās domāšanas attīstība, netiek rosināta skolēnu meklējumdarbība zināšanu patstāvīgai ieguvei. Runa nav par sarežģītu un apjomīgu teorētisko zināšanu apguvi, bet gan par nepieciešamību attīstīt skolēnu loģiskās domāšanas operācijas (analizēt, sintezēt, salīdzināt utt.).

2. variants. Pārsvārā izmanto lasāmos tekstus, un tikai laiku pa laikam liek lietā arī "Valodas gudrību grāmatu", lai precizētu, sakārtotu, apkopotu, vispārīnātu, sistematizētu skolēnu priekšstatus par noteiktiem valodas elementiem un likumībām. Tā, piemēram, lasāmajos tekstos skolēni praktiskā darbībā iepazīst dažādus teikumus (pēc izteikuma mērķa). Taču noderīga var būt arī "Valodas gudrību grāmatas" nodaļa *Teikums*. Tajā ir iestrādāta ideja: dot skolēniem iespēju lietot teikumus noteiktiem saziņas nolūkiem (ar valodas palīdzību gūt vai sniegt informāciju, priecāties, just līdzī vai izteikt citādu emocionālo attieksmi).

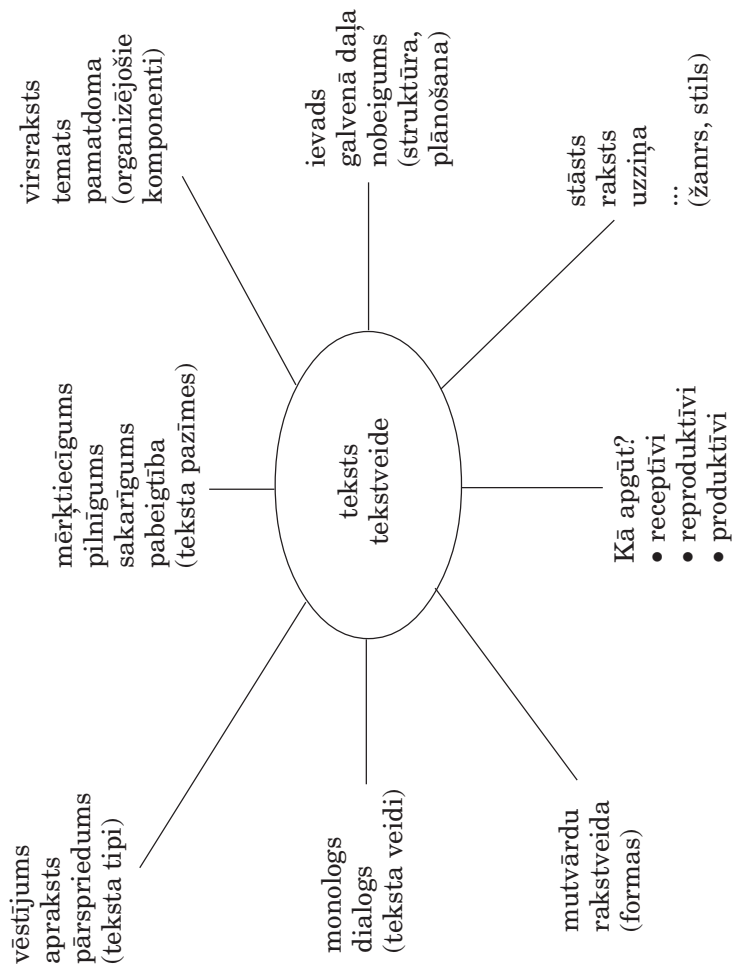
3. variants. Vienlīdz plaši izmanto abas grāmatas daļas. Taču arī šajā gadījumā nav jāizmanto visi dotie uzdevumi un teksti. 3. variants palīdz ievērot tās lingvodidaktiskās atziņas, ko nosaka latviešu valodas īpatnības (fonētiskā rakstības principa lielais īpatsvars, īso un garo patskaņu, balsīgo un nebalsīgo līdzskaņu pretstatījums u.c.).

4. variants. Savureiz pietiek tikai ar "Valodas gudrību grāmatas" tekstiem. Vairākas dienas pēc kārtas skolēni var lasīt, runāt, klausīties, rakstīt, sacerēt. Tā darīt rosina daudzviet ievērotā vienotā tematika, kā arī tekstu saturiskā pievilcība – personificētie dzīvnieki, viņu darbi un nedarbi u.tml.

5. "Zīles" izstrādē ir respektēts viedoklis par sintakses organizējošo lomu valodas apgūvē atbilstoši mērķim – attīstīt skolēnu valodiskās saziņas prasmes. Tāpēc priekšplānā nav izvirzīts, piemēram, tradicionālais skatījums uz teikumu pēc tajā ietilpstošajiem teikuma locekļiem. "Zilē" teikums ir skatīts pēc tā paustās nozīmes, saziņas nolūka un lomas teksta veidošanā.

Vārdšķiras skolēni sākotnēji iepazīst ciešā saistībā ar to sintaktisko lomlu teikumā un tekstā. Tieši sintaktiskajās struktūrās izpaužas cilvēka valodiskās darbības aktivitāte. Dažādo valodas mācības elementu (fonētikas, morfoloģijas u.c.) vienojošais objekts ir *teksts*. "Zilē" sistēmiski un pēctecīgi caurvīts mācību saturs, kas attiecas uz **tekstu** un **tekstveidi**. To var attēlot shēmā.

TEKSTS. TEKSTVEIDE: mācību saturs un apguves ceļi

6. Lingvistiski komunikatīvajā pieejā, kas ir īstenota "Zilē", līdzās humānās pedagoģijas un vispārīgās didaktikas principiem ir ievēroti vairāki **metodiskie principi**.

• Veselums

Tas paredz apgūt valodu plašā kontekstā. Skolēni mācībās virzās *no veselā uz daļām*.

Par veselumu "Zilē" ir uzskatāms *teksts*. Valodas prasmes skolēni apgūst, par pamatu ņemot tekstu. Skolēnu radošās valodiskās darbības galamērķis arī ir teksts. Komplektā "Zilē" *tekstveide* ir darbība, kas saliedē un vieno skolēnu mācību darbību.

Tāču vienlaikus skolēni izzina arī valodas elementus jeb daļas, t. i., gūst sākotnēju priekšstatu par teikumu, vārdu, zilbi, skaņu, burtu. Tāpēc "Zilē" ir attiecīgi saturiskie un metodiskie piedāvājumi.

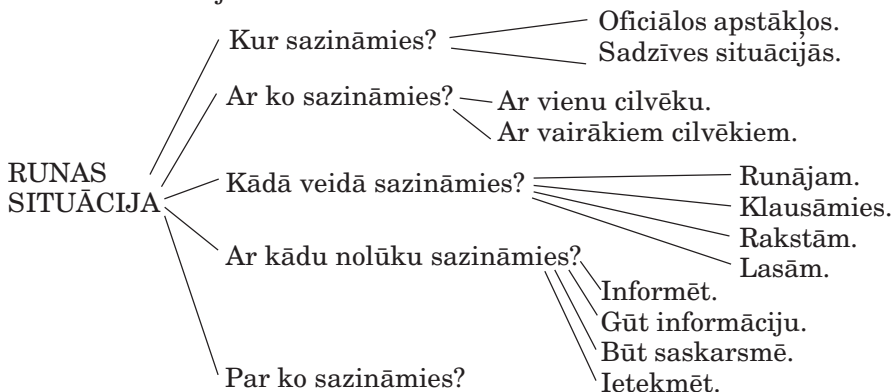
Veseluma princips daļēji ir ievērots arī attiecībā uz izmantojamā valodas materiāla tematiku: gan katrā grāmatas daļā, gan izdevumā kopumā ir rodami temati, ar kuriem skolēni strādā ne vienu vien dienu.

Arī attiecībā uz skolēnu ir ievērots veseluma princips: skolēna personības attīstība ir uzlūkota kā viņa jūtu, prāta u.c. personības īpašību kompleksa attīstība.

• Situativitāte

Tā paredz izmantot gan dabiskas, gan modelētas runas situācijas, lai stimulētu skolēnu valodisko darbību. To panāk, piedāvājot skolēniem uzskatāmas runas situācijas ar to komponentiem – vidi, tēmu, adresātu, saziņas nolūku. Tieši saziņas nolūka apzināšanās un pieņemšana veicina skolēnu aktīvu valodisko darbību – ne tikai runāšanu, bet arī klausīšanos, rakstīšanu, lasīšanu.

Runas situāciju var attēlot shēmā.

Izmantojot runas situācijas, ir iespējams valodas apguvi tuvināt reālajiem saziņas apstākļiem, kaut arī nav iespējams paredzēt visas iespējamās saziņas situācijas.

Runas situācijās skolēni rada ne tikai teikumus, bet arī apjomīgākus izteikumus monologa un dialoga formā, ko papildina situāciju inscenējumi utt.

Runas situāciju modelēšanai izmanto kā lasīšanai paredzētos, tā arī valodas vingrinājumu tekstus.

• Funkcionalitāte

Dzimtās valodas apguvē funkcionalitātes principu izmanto daļēji. Tas paredz zināšanas par valodu apgūt ciešā saistībā ar attiecīgo valodas jēdzienu un likumsakarību funkcionēšanu runā jeb konkrētos valodas lietojumos. Tā, piemēram, skolēni mācās saskatīt skaņas (-u) lomu vārda nozīmes izpausmē un maiņā, dažādās teikumu funkcijas u.tml. Vienlaikus skolēni izdara sākotnējus teorētiskus vispārinājumus, t. i., "krāj" zināšanas par dzimto valodu.

• Kreativitāte (jaunrades spēja)

Nenoliedzot receptīvu (uztverošu) un reproduktīvu (atdarinošu) darbību, iespējami liela vieta ir ierādāma skolēnu kreatīvajai (radošajai) darbībai.

Valodas apguvē par radošiem uzskata ne tikai skolēnu literārās jaunrades darbus, bet arī mazāka apjoma vingrinājumus. Tos izstrādā, vadoties pēc radošās darbības pazīmēm (Ž. Godfruā, I. Lernas):

- * alternatīva domāšana jeb objekta/problēmas aplūkošana dažādos aspektos,
 - * jaunas objekta funkcijas saskatīšana,
 - * zināmu darbības veidu kombinēšana jaunā darbības veidā,
 - * objekta struktūras saskatīšana,
 - * patstāvīga zināšanu un prasmju pārnese uz jaunu situāciju.
- "Zīle" veidota, respektējot radoša cilvēka domāšanas pazīmes (Ž. Godfruā, I. Lernas):
- * praktiskumu (spēju piedāvāt vairākus uzdevuma/problēmas risinājumus),
 - * elastīgumu (spēju pāriet no viena jautājuma/objekta aspekta uz citu),
 - * oriģinalitāti (spēju rast negaidītus, neparastus risinājumus),
 - * sistēmiskumu (spēju organizēt un analizēt savu darbību, lai tā nebūtu tikai haotiska "ideju bārstišana"),
 - * dialektiku (spēju atrast sakarības starp šķietami nesavienojamiem objektiem, notikumiem, parādībām).

Kreativitātes un funkcionalitātes princips ļauj skolēniem praktiskajā darbībā pārliecināties par valodas zināšanu vērtību un to nepieciešamību valodiskajā saziņā, lai valodas lietotāji saprastu cits citu.

• **Kompleksums**

Kompleksums ir valodiskās darbības veidu savstarpējā nosacītība un mijiedarbība gan ikvienā stundā, gan ilgākā mācību posmā.

Apgūt kompleksi visas valodas prasmes – tā ir nepieciešamība. Nedrīkst aizmirst, ka apgūšana ir jo efektīvāka, jo vairāk maņu orgānu tajā piedalās.

Dažādiem skolēniem ir dažādi atmiņas tipi – vieni labāk atceras dzirdēto, citi – izlasīto vai pierakstīto. Un, ja skolēni gan lasa, gan noklausās, gan pieraksta un pārrunā mācību vielu, tad palielinās saturiskās informācijas un valodas prasmju apguves iespējas.

• **Aktivitāte**

Lai valodu apgūtu sekmīgi, ir svarīgi stimulēt gan skolēnu **intelektuālo**, gan **emocionālo**, gan **sociālo** aktivitāti.

Intelektuālās aktivitātes stimulēšanai izmanto uzdevumus, kuros nepieciešams vērot, analizēt, sintezēt, salīdzināt, vispārināt, konkretizēt, abstrahēt, prognozēt.

Emocionālo aktivitāti sekmē skolēnu vajadzību ievērošana (iespēja izjust panākumus, iespēja izvēlēties, iespēja izjust sevi kā līdztiesīgu saskarsmes un mācību sadarbības partneri u.c.).

Sociālo aktivitāti valodas apgūvē sekmē tas, ka skolēni risini uzdevumus sadarbībā, kooperējoties.

Mācību procesā ieteicams izmantot programmas paraugu *Latviešu valoda 1.–9. klasei* (ISEC, 2005) paralēli autoru piedāvātajai mācību vielas sadalei (10. lpp).

Skolotājs pats izvirza katrai latviešu valodas stundai uzdevumus atbilstoši klases sagatavotības līmenim un vajadzībām (ailei *Pieturas punkti* ir ieteikuma raksturs).

PASKAIDROJUMI PAR DARBU AR "GRĀMATU LASĪŠANAI UN DOMĀŠANAI – I" (GLD)

IETEICAMĀ MĀCĪBU VIELAS SADALE*

Tēma, st. skaits	Lpp.	Teksts un darba lapas	Pieturas punkti
Ievads (1 st.)	4.–6.	Zīles dziesma Latviešu tautasdziesma par zīli <i>L. Vāczemnieks.</i> Aiziet vasariņa	<ul style="list-style-type: none">• Iepazīšanās ar mācību grāmatu "Zīle"• Emocionāla attieksme• Saudzīga attieksme pret grāmatu• Gudrība, zināšanu uzkrāšana• Pārrunas par aizvadīto vasaru
		1. darba lapa	<ul style="list-style-type: none">• Burtu rakstība
Gudrība (5 st.)	7.–8.	<i>B. Grunde.</i> Ko vajag pasaulē <i>V. Gune.</i> Ausis	<ul style="list-style-type: none">• Pasaules izzināšanas veidi• Sekmīga mācību darba priekšnoteikumi
	8.–10.	<i>D. Gabe.</i> Grāmata <i>Latviešu tautas pasaka.</i> Lapsa ar gaili	<ul style="list-style-type: none">• Grāmata – gudrību avots un padomdevējs• Saudzīga attieksme pret mācību pieredumiem• Prasme nosaukt un raksturot darbojošās personas
	10.–11.	<i>Latviešu tautas pasaka.</i> Stārķis māca lapsai laisties Smieklīgi atgadījumi	<ul style="list-style-type: none">• Zināšanu nozīme• Rakstura īpašības

12.–13.	<i>V. Karstens. Vilcēns Pēc M. V. Aserītes. Lācenīte Ancīte</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Sadzīvošanas prasme kolektīvā • Rindkopas • Runas situāciju inscenēšana
14.–15.	<i>V. Karstens. Pārāk silks rokkraksts V. Ancītis. Grūti uzdevumi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Grūtību pārvarēšana • Rakstu darbu kultūras ievērošana • Pasakas turpinājuma sacerēšana
2. darba lapa		
16.–18.	<i>U. Auseklis. Dzejolis par septembra mēneštiņu Pēc V. Karstena. Ievārījuma laiks</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ģimenes kopīgie darbi vasaras beigās • Pirmās rudens pazīmes dabā • Ievārījuma laika noskaņas
18.–20.	<i>V. Ancītis. Dārza dainas Pēc M. Kļavas. Notikums sakņu dārzā</i>	<ul style="list-style-type: none"> • "Dārza dainu" līdzība ar tautasdziesmām • Draudzība, lielība, iedomība
20.–22.	<i>Pēc M. V. Aserītes. Sēņu skaistumkaraliene</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Skaistums un lietderība
22.–23.	<i>Pēc D. Zigmontes. Sēņotājs</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Rudens noskaņa mežā
24.–25.	<i>Pēc K. Griguļa. Rudens nāk, rudens nāk!</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Rudens pazīmes dabā • Salīdzinājumi
25.–26.	<i>Pēc K. Griguļa. Gājputni</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Gājputni un nometnieki • Darbs ar karti
3. darba lapa		
27.	<i>Pēc M. Stārastes. Kastanis</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kas aug manā dārziņā? • Labestība un draudzīgums • Lasīšana lomās

Rudens
(11 st.)

28.–29.	<i>Pēc M. Kļavas. Ābola nelaime</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Lišķība un liekulība • Lasišana lomās
29.–30.	<i>J. Sirmbārdis. Spēlēsīm paslēpes!</i>	• Rudens pazīmju atspoguļojums dzejā
30.–33.	<i>Pēc I. Indrānes. Grūtīte uzdevumi</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Prognozēšana • Uzvedība stundā
33.	<i>P. Zirmītis. Rēķins</i>	• Fantāzija, iztēle
4. darba lapa		• Rudu, rudu rudenīti
34.–35.	<i>Pēc I. Indrānes. Vislielākais ieguvums</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Stāstījuma veidošana pēc attēliem (vēstījums ar pārsپردuma elementiem) • Dialogs • Atbildība par savām lietām • Vai draudzība atkarīga no mantiskām vērtībām?
35.–36.	<i>Pēc Č. Juhansones. Monta un Renārs – I</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Prognozēšana • Lomu spēle • Kas ir īsts draugs? • Kā iepazīties, sadraudzēties • Rakstura īpašības
36.–38.	<i>Pēc Č. Juhansones. Monta un Renārs – II</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Intervija • Draugu iepazīst nelaimē
38.–39.	<i>Lietuviešu tautas pasaka. Debesis gāžas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Bailes • Fantāzija • Spoku stāsti
Tikumi (8 st.)		

	Mana vēsture (9 st.)	
40.–41.	<i>Latviešu tautas pasaka.</i> Suns, kaķis un gailis <i>M. Zālte.</i> Kam ir visskaistākās ūsas?	<ul style="list-style-type: none"> • Lasīšana lomās • Iztēle, fantāzija • Lielība • Receptes pieraksts
42.–43.	<i>Pēc B. Sūrmanes.</i> P burtu pasaciņa <i>Latviešu tautas pasaka.</i> Varavīksne un saule	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakas sacerēšana • Lielība
	5. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Klausīšanās uzdevumi
44.–45.	<i>Pēc D. Zigmontes.</i> Zaļknābja rudens	<ul style="list-style-type: none"> • Putnu atšķirīgais dzīvesveids un gatavošanās ziemai
45.–46.	<i>Pēc V. Dindones.</i> Lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Koki vēlā rudenī • Personifikācija • Emocionāli vērtējošas attieksmes veidošana
46.	Veļu laiks	<ul style="list-style-type: none"> • Veļu laiks šodien un agrāk • Uzvedība kapos
47.–49.	Latviešu tautasdziesmas <i>Pēc V. Ļūdēna.</i> ***	<ul style="list-style-type: none"> • Tēvzemes skaistums • Priekšstats par vēsturi
49.–51.	<i>Pēc V. Ļūdēna.</i> *** Latviešu tautas teika	<ul style="list-style-type: none"> • Dzīves ritums • Pilskalni – pagātnes liecinieki
	6. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Mans laiks
51.–53.	<i>V. Ļūdēns.</i> Sudraba kalējs <i>Latviešu tautas teika.</i> Siversa pilskalns	<ul style="list-style-type: none"> • Tēlaina valoda • Emocionāla un vērtējoša attieksme • Iztēle • Savtīgums un devīgums

53.–55.	<i>P. Zirnītis. Mēnešpiņš Pēc Dz. Rinkules-Zemzāres. Senlatviešu zobens</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dzejas tēlainība • Senatnes pētišana un senvietu saglabāšana
56.	<i>J. Peters. Dzimtene Teika par Latvijas karogu</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Emocionāla attieksme • Mūsu valsts simbolika
57.–58.	<i>Latvijas himna Latvijas ģerbonis Latvijas nauda</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Priekšstats par Latvijas himnu, ģerboni, naudu
58.–60.	<i>Kas notika novembrī? Latviešu tautasdziesmas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Mūsu valsts dibināšanas laiks • Lāčplēša diena • Kara tēma latviešu tautasdziesmās • Emocionāla attieksme
60.–61.	<i>Pēc L. Kalēja. Liesmiņas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • 18. novembris – svētku diena • Patriotisms
	<i>7. darba lapa</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Uz veselību!
61.–63.	<i>K. Janovska. Karotāji M. Zālīte. Deviņpuikuspēks</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Speles telpās un ārā • Uzvedība spēļu laikā • Emocionāla attieksme
64.	<i>A. Poikāns. Gaidīšana</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dzejas valodas tēlainība • Lasišana lomās
65.–66.	<i>Pēc U. Ausekļa. Debess un vārds</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dotā vārda turēšana • Lasišana lomās
67.–68.	<i>Pēc M. Stārastes. ***</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Palīdzība un uzticība draugiem

Vēls rudens
(5 st.)

	<p>68.–70. <i>Pēc H. Šēla. Ziemas gaidās</i> <i>Z. Purvs. Zvaigznes</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gatavojoties ziemai • Emocionāla attieksme • Iztēle un fantāzija
70.–71.	<p>Ziemassvētku mēnesis Gatavosim Ziemassvētku grāmatu!</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gatavošanās Ziemassvētkiem • Savas grāmatas veidošana • Sinonīmi
72.–73.	<p><i>Pēc M. Timmas. Sniega meitiņa</i> <i>P. Brūvers. Lielā smiģana</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sniega nozīme • Salīdzinājumi
74.–76.	<p><i>I. Muhele. Parunāsim par</i> <i>putniem</i> <i>V. Karstens. Kaķis un krauklis</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Palīdzība putniem un zvēriem ziemā • Rindkopas • Dialoga inscenēšana
	8. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Stāsta nobeiguma sacerēšana • Dzīvnieki tautsdziesmās
76.–77.	<p><i>Pēc L. Ozolkalnes. Gribi redzēt</i> <i>Rīgu?</i> <i>J. Osmanis. Brašie deguni</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Drošības noteikumi ziemā • Sakāmvārdi • Teikumu veidošana
78.–80.	<p><i>Pēc M. Stārstes. Leduspuķe</i> <i>J. Krūmiņa. ***</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Puķes un leduspuķes • Sinonīmi
80.–81.	<p><i>Pēc M. Kunnasa. 12 dāvanas</i> <i>Ziemassvētku vecītim</i> <i>Pēc M. Kunnasa. Pirmā dāvana</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pārsteigumi un dāvanas Ziemassvētkos • Apsveikumi
82.–84.	<p><i>E. Zicāns. Ziemassvētki</i> <i>B. Martuževa. Putniņš</i> <i>pārlidoja...</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dzejoļu mācīšanās Ziemassvētkiem

Ziemai
(6–8 st.)

	<i>V. Plūdonis. Ziemassvētku gaidās</i> <i>V. Mora. Bērna lūgšana</i> <i>L. Vāczemnieks. Ziemas miers</i>	
85.-86.	<i>K. Skalbe. Ziemas prieks</i> <i>E. Taube. Tikai vienu</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Sižetiska dzejoļa lasīšana • Labdarība Ziemassvētkos
87.	<i>Pēc I. Muheles. Ziemassvētkos</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Ziemassvētku brīvdienas
9. darba lapa		<ul style="list-style-type: none"> • Mīklas

* Literārās lasīšanas un runas attīstības stundas šajā tabulā nav iekļautas.

PASKAIDROJUMI PAR DARBU STUNDĀ AR "GRĀMATU LASĪŠANAI UN DOMĀŠANAI" (GLD)

4.–6. lpp.

Laura Freiberga u.c. Zīles dziesma

Latviešu tautasdziesma

Laimonis Vāczemnieks. Aiziet vasariņa

Pieturas punkti

- Iepazīšanās ar mācību grāmatu "Zīle"
- Emocionāla attieksme
- Saudzīga attieksme pret grāmatu
- Gudrība, zināšanu uzkrāšana
- Pārrunas par aizvadīto vasaru

Pirmā latviešu valodas stunda varētu būt atvēlēta pārrunām par jauno mācību grāmatu "Zīle", par tās neparasto iekārtojumu. Mācību grāmatas sākumā dota "Zīles dziesma", kuras autores ir sākumskolas skolnieces. Ja iespējams, to varētu kopīgi nodziedāt (izlasīt) un pārrunāt vārda *zīle* daudznozīmību. Skolotājs varētu rosināt bērnus sacerēt radošus darbiņus par šo tēmu. Latviešu tautasdziesma par zīli ievadīs skolēnus pirmajā grāmatas nodaļā par gudrību. Vēl stundā varētu runāt par saudzīgu attieksmi pret grāmatām un mācību pieredzumiem, par lasīšanas kultūru un higiēnu. Stundas gaitā akcentēt skaidras, izteiksmīgas un bagātas valodas nozīmi cilvēku dzīvē. Pārrunāt veidus, kā to iegūt – ieklausīties citu cilvēku runā, atdarināt tikamo tajā un pamanīt nevēlamo; iemācīties un lietot jaunus vārdus, izteicienus; runāt pilniem teikumiem, lasīt grāmatas u.c.

Jautājumi un uzdevumi

1. Pēc L. Vāczemnieka dzejoļa izlasīšanas vispirms skolotājs, pēc tam bērni pastāsta par svarīgākajiem notikumiem vasarā. Iepriekš var vienoties, ka katrs pastāstīs par vienu vai diviem piedzīvojumiem, kas pašam liekas vissvarīgākie.

2. uzdevumu var veikt rakstiski.

7.–8. lpp.

Biminīta Grunde. Ko vajag pasaulē

Viņa Gune. Ausis

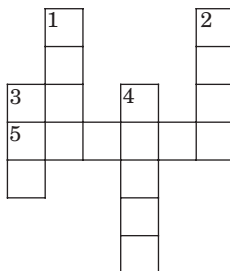
Pieturas punkti

- Pasaules izzināšanas veidi
- Sekmīga mācību darba priekšnoteikumi

Teksts

Stundas sākumā var risināt krustvārdu mīklu, tās risināšanas gaitā pārrunāt maņu orgānu nozīmi.

1. Kas sagaršo? (*mēle*)
2. Kas saredz? (*acis*)
3. Kas sajūt? (*āda*)
4. Kas sadzird? (*ausis*)
5. Kas saož? (*deguns*)

Pārrunāt teicienus "ņemt (likt) kājas pār pleciem" – ātri skriet, "likt aiz auss" – iegaumēt. Pievērst bērnu uzmanību tam, ka dzejnieks mainījis vārdu kārtību parunās, lai saglabātu dzejoļa ritmiskumu, pantmēru.

Jautājumi un uzdevumi

1. Svarīgi vienoties par klases iekšējās kārtības noteikumiem.

Malas

Ko nozīmē šie teicieni?

Klausīties ar vienu ausi – pavirši, neuzmanīgi klausīties.

Pa vienu ausi iekšā, pa otru ārā – nepievērš uzmanību tam, ko kāds saka; neievēro norādījumus.

Necelt ne ausis – nelikties ne zinīs par kaut ko.

Likt aiz auss – ņemt vērā sacīto, iegaumēt.

Var skaidrot arī citus frazeoloģismus.

Zem četrām acīm – runāt divatā, bez citu klātbūtnes.

Ņemt acis pirkstos – ļoti uzmanīgi, vērīgi skatīties.

Sargāt kā aci pierē – ļoti saudzīgi, rūpīgi glabāt.

Sēdēt uz ausīm – būt ļoti neuzmanīgam un tāpēc neuztvert to, kas būtu jādzird.

Mute līdz ausīm vaļā – runīgs, arī nekaunīgi runīgs cilvēks.
Kā Dieva ausī – ļoti labi, bezrūpīgi, ērti.
Acis slapjā vietā – daudz raud.

8.–10. lpp.

Dora Gabe. Grāmata

Latviešu tautas pasaka. Lapsa ar gaili

Pieturas punkti

- Grāmata – gudrību avots un padomdevējs
- Saudzīga attieksme pret mācību piederumiem
- Prasme nosaukt un raksturot darbojošās personas

Teksts

Stundā kā papildmateriālu var izmantot Imanta Ziedoņa pārdomas par grāmatu (*I. Ziedonis "Sākamgrāmata"*).

"Cilvēki pasauli iepazīst arī no grāmatām.

Grāmatās pasaule ir ierakstīta iekšā. Kāda daļiņa no pasaules. Un mums to jāmekā dabūt ārā – sev, savai zināšanai. Tad mums ir jāmekā lasīt. Kas māk lasīt, tas var grāmatā iekšā ierakstītās gudrības atkal izlasīt laukā.

Uz Rīgu var aizbraukt. Bet Rīgu var dabūt arī grāmatā.

Grāmatā var tikt arī uz citām zemēm, var tikt pazemes alās, var tikt debesīs.

No grāmatas var izlasīt nekad neredzētas ogas, visas pasaules ogas, visas pasaules sēnes, dabūt visus pasaules putņus. No grāmatas var iemācīties visas pasaules darbus un rotaļas. Vārdu sakot – grāmatas ir derīgas.

Grāmatas ir glabātuves. Tajās var uzglabāt visu, kas ir bijis. Tajās var saglabāt senas pilis, krietes, lidmašīnas, un tās tur paliks uz mūžiem. Grāmatas ir lielas bagātību krātuves. Tajās ieiet, paliek un uz mūžiem dzīvo varoņi. Lāčplēšis tur vēl tagad dzīvo. Pelnrušķīte tur vēl tagad dzīvo.

Grāmatas saglabā arī visu labāko, kas ir tagad, pašlaik: varenus darbus, interesantus cilvēkus."

Jautājumi un uzdevumi

1. Pārrunāt par grāmatu dažādību gan formas, gan satura ziņā.

Malas

Šajā stundā pārskata skolēnu mācību piederumus. Ja iepriekš ir sagādāts papīrs, tad kopīgi var mācīties apvākot grāmatu.

No 8. lpp. skolēniem var likt norakstīt kādu sakāmvārdu pēc izvēles.

Miklas atmiņējums: *gailis*.

10.–11. lpp.

Latviešu tautas pasaka. Stārķis māca lapsai laisties
Smieklīgi atgadījumi

Pieturas punkti

- Zināšanu nozīme
- Rakstura īpašības

Teksts

Uz tāfeles uzraksta dažādas "gudrības". Sarunas laikā noskaidro, kuras no tām apgūtas, kuras vēl jāmacās un kuras vispār nebūs iespējams apgūt.

rakstīt

ņaudēt

svilpot

lasīt

peldēt

cept torti

braukt ar mašīnu

lidot

strādāt ar datoru

ziedēt

klausīties

dzīt pēdas

Jautājumi un uzdevumi

1. *Iešauties prātā* – pēkšņi, nejauši rasties kādai domai.

Vairs nenākt prātā – vairs negribēt kaut ko darīt.

Nākt rūdkdamam zemē – ātri krist lejup.

Malas

Dažiem dzīvniekiem ir *spalvas*, citiem – *sari*, *vilna*, *adatas*, *zviņņas*.

Dažiem kokiem ir *lapas*, citiem – *skujas*.

Dažiem kokiem ir *sula*, citiem – *sveķi*.

Mīklas atminējums: *stārķis*.

Atjaunotie vārdi: *dēls*, *māte*, *bērni*, *sols*.

Izmantojot burtus, var uzrakstīt *kāja*, *māja*, *rāja*, *gāja*, *makā*, *māka*, *garām*. Ja kādu burtu vārdā lieto divreiz, tad var izveidot vārdus *gara*, *jaka*, *aram*, *ārā*, *aka*, *Agra*.

12.–13. lpp.

Vilfrīds Karstens. Vilcēns

Pēc Maigas Valentīnas Aserītes. Lācenīte Ancīte

Pieturas punkti

- Sadzīvošana un satiecība kolektīvā
- Rindkopas
- Runas situāciju inscenēšana

Teksts

Stundā pārrunā satīcības nozīmi klases dzīvē, labvēlīga noskaņojuma radīšanu un draudzēšanos. Ievadā var nolasīt Annas Rancānes dzejoli "Labdienas".

Viena pīpene pa pļavu gāja,
Otru pīpēni sveicināja.

Otrā pīpene pa pļavu gāja,
Trešo pīpēni sveicināja.

Pīpenei ceturtai arī labdiena tika,
Piektā pīpene arī bešā nepalika,
Kamēr līdz pašai saulei labdiena tika.

Visa pļava labdienās šūpojas.
Visas debesis labdienās šūpojas.

Neviena pīpene nestāv kā mēma siena,
Visas saka cita citai: laba diena!
– Nu, vai tu zini, kādēļ šodien tik laba diena?

Malas

Atbildes uz joku jautājumiem: *dzejoļi, pasakas, skolā.*

14.–15. lpp.

Vilfrīds Karstens. Pārāk sīks rokraksts

Valdemārs Ancītis. Grūti uzdevumi

Pieturas punkti

- Grūtību pārvarēšana
- Rakstu darbu kultūras ievērošana
- Pasakas turpinājuma sacerēšana

Teksts

"Pārāk sīks rokraksts" uztverams kā jocīgs atgadījums, un tikpat jocīgu arī bērni droši vien izdomās turpinājumu. Tomēr pēc tam varētu izvērst arī nopietnas pārrunas par rakstu darbu kultūru. Ievadā var nolasīt Iras Lemberes stāstu "Rakstīšana" (Ira Lemberē. "Jāņuks – skolnieks").

"Rakstīšana nesagādāja Jāņukam nekādas grūtības: to viņš bija apguvis jau pirms skolas gaitām – Rina iemācīja. Rina bija Jāņuka lielā un gudrā

māsa, zināms – ne tik gudra kā skolotāja, un tāpēc māsa pat neievēroja, ar kuru roku Jāņuks raksta. Un Jāņuks rakstīja ar abām rokām – kā ar labo, tā ar kreiso roku. Tas, protams, nenozīmēja, ka Jāņukam abās rokās bija pa pildspalvai, – viņš rakstīja pamišus gan ar vienu, gan ar otru roku. Sākumā ar labo un, kad tā piekusa, ņēma talkā kreiso roku.

– Es rakstu vienādi labi ar abām rokām! – Jāņuks sevi uzlielīja, kad mājniece pamanīja, ka zēns raksta brīžiem ar labo un brīžiem ar kreiso roku.

– Tu raksti ar abām rokām vienlīdz slikti, – māmiņa teica un pamācīja: – Turpmāk raksti tikai ar labo roku! Tad tev izveidosies daudz glītāks rokraksts!

– Man jau tagad ir labs rokraksts, – Jāņuks apgalvoja.

– Vai tas ir kas jauns, ka viņš prot rakstīt ar abām rokām? Man šķiet: tas ir pat labi! – Rīna aizstāvēja brāli, kas jutās pagalam aizskarts. – Šādi viņš varēs rakstīt krietni vien ātrāk nekā pārējie!

Bet nepatikšanas Jāņukam uzbruka pilnīgi negaidīti no citas puses – skolā.

– Ko tu grūsties! – iesaucās Pireta, kad abu elkoņi jau kuro reizi saskārās.

Jāņuks satrūcies satvēra spalvaskātu atkal labajā rokā. Taču pēc brīža rakstāmais no jauna atradās kreisajā rokā.

– Kāpēc tu, Jāņuk, grūsti blakussēdētājam roku? – skolotāja jautāja un pienāca pie viņu sola.

Jāņukam sametās kauns. Tomēr nekas nebija līdzams. Viņš piecēlās un skaņā balsi teica: – Es pagrūstīju viņai elkoni tāpēc, ka nejauši sāku rakstīt ar kreiso roku.

Jāņuks bija pārliecināts, ka skolotāja tūdaļ viņu norās. Bet viņa nebārās, tikai lika Jāņukam un Piretai apmainīties vietām, tā ka Jāņuks nu sēdēja loga pusē. Kad lāgiem atkal pildspalva iegādījās zēnam kreisajā rokā, viņš Piretas elkoni vairs neskāra. Gan vēlāk noskaidrosies, ar kuru roku viņam labāk veicas rakstīšana."

Jautājumi un uzdevumi

1. Nostiprināt zināšanas par to, kā tiešā runa parādīta tekstā.
3. Šo uzdevumu var veikt arī rakstiski.

Malas

Atbilde uzdevumam: *4 vārnas un 3 koki.*

16.–18. lpp.

*Uldis Auseklis. Dzejolis par septembra mēnešņū
Pēc Valfrīda Karstena. Ievārijuma laiks*

Pieturas punkti

- Ģimenes kopīgie darbi vasaras beigās
- Pirmās rudens pazīmes dabā
- Ievārijuma laika noskaņas

Teksts

Pievērst uzmanību valodas tēlainībai U. Ausekļa "Dzejoli par septembra mēneštiņu".

Pirms V. Karstena teksta "Ievārījuma laiks" lasīšanas pārrunāt ar bērniem, kādus darbus ģimene veic kopīgi vasaras beigās, vai tiek vārīts arī ievārījums, kā tas notiek. Papildus iesakām izlasīt O. Vācieša dzejoli "Plūme". Skolotājam virsrakstu un beidzamo pantīņu nevajadzētu nolasīt, bet likt skolēniem uzminēt, par kādu augli stāstīts dzejoli. Tad pārrunāt, vai ģimenē tiek vārīts arī plūmju ievārījums.

Ojārs Vācietis

Plūme

Dzīvo un dzīvo
ar vienu pašu kauliņu.

Koki vēl zaļi,
šī jau zila.

Koki vēl zaļi,
šī jau dzeltena.

Kokiem vēl lapas,
šī jau zemē.

Drūmi?

Labāk ej pats
un izprašņā plūmi.

Jautājumi un uzdevumi

7. Norakstu veicot, bērni punktiņu vietā ieraksta sava gardākā ievārījuma nosaukumu.

Stundas nobeigumā var spēlēt spēli "Mini ievārījumu!". Skolēns iedomājas kādu augli vai ogu, piemēram, melleni, un tad stāsta par to pārējiem pēc šādas shēmas: "Manu ievārījumu vāra no *melnām* ogām, kuras aug *mežā*. Pēc garšas esmu *salda*, pēc izskata – *neliela, apaļa* oga. Manu ievārījumu labi lietot *vēdera sāpju* gadījumos, var ēst arī kopā ar *pankūkām*."

Malas

Miklu atminējumi: *melleņu ievārījums, aveņu ievārījums*.

- Papildus var uzdot citas miklas, kuru atminējumi ir ogas, augļi.
- Šarkana gotiņa, zaļa saitiņa. (*Dzērvēne.*)
 - Čaumalu ēd, kodolu met zemē. (*Ķirsis.*)
 - Maza sieviņa, sarkana galviņa. (*Brūklene.*)

18.–20. lpp.

Valdemārs Ancītis. Dārza dainas

Pēc Mirdzas Kļavas. Notikums sakņu dārzā

Pieturas punkti

- "Dārza dainu" līdzība ar tautasdziesmām
- Draudzība, lielība, iedomība

Teksts

Pievērst uzmanību "Dārza dainu" ritmam, kurš ir tāds pats kā tautasdziesmām. Papildus par katru dainu var veidot filmiņas kadrus, zīmēt komikus.

Pēc stāsta "Notikums sakņu dārzā" izlasīšanas un jautājumu atbildēšanas pārrunāt, kā tālāk varētu veidoties tomāta un gurķa attiecības, vai viņi palika draugi utt.

20.–22. lpp.

Pēc Maigas Valentīnas Aserītes. Sēņu skaistumkaraliene

Pieturas punkti

- Skaistums un lietderība

Teksts

Stundu varētu iesākt ar pārrunām par jēdzieniem "skaistums" un "lietderība". Kad bērni ikdienas dzīvē ar tiem sastopas? Vai galvenais ir skaistums vai derīgums?

Jautājumi un uzdevumi

3. Sēnes runāja šādā kārtībā: *gailene, apšu beka, baravika, mušmire, bērzlape.*

5. Skolēni savas atbildes var salīdzināt, noklausoties Maigas Valentīnas Aserītes stāsta turpinājumu.

Vecmāmiņa pēc sēņu runām teica: "Mušmire ir skaista, bet arī indīga. Cilvēki to nedrīkst ēst, jo var saindēties un nomirt. Mušmire nevar būt par skaistumkaraliēni, jo mēs meklējam gan skaistas, gan garšīgas ēdamsēnes." Vecmāmiņa apspriedās ar mazbērniem un par sēņu skaistumkaraliēni

izvēlēja baraviku, bet par tās pavadonēm – apšu beciņu un gaileni. Sēnes aplaudēja jaunajai skaistumkaralienei, paslepšus noslaukot pa asarai par to, ka pašas nebija kļuvušas par karalieni.

7. Šo uzdevumu var izvērst tālāk kā vairāku dienu vai nedēļu projektu. Jau rokdarbu stundā skolēni, darbojoties pa pāriem vai grupās, izveido sēņu grāmatiņas maketu. Vizuālās mākslas stundā zīmē tai vāku un lappušu ilustrācijas. Sēņu grāmatiņai katra grupa var meklēt tautasdziesmas, dzejoļus, stāstiņus, izziņas materiālu par kādu konkrētu sēni. Noslēguma dienā rīko sēņu grāmatiņu izstādi un grupas prezentē savu grāmatiņu.

Malas

Atbilde uz jautājumu: *šampinjoni, austersēnes, šitaki.*

22.–23. lpp.

Pēc Dagnijas Zigmontes. Sēņotājs

Pieturas punkti

- Rudens noskaņa mežā

Teksts

Pirms teksta lasīšanas veikt pārrunas par to, kas cilvēku iespaido mežā: smaržas, skaņas, krāsas. Pēc teksta izlasīšanas noskaidrot, kā bērni izprot teicienu "mežs smaržoja burvīgi sēnīgi".

Papildinformācija par gliemezi

Gliemeža ķermenis sastāv no galvas, kājas un vidukļa. Uz galvas ir taustekļi. Acis ir taustekļu galos vai pie pamata. Vidukli apņēm čaula. Tajā var ievilkāt galvu un kāju.

Jautājumi un uzdevumi

2. Šo uzdevumu var izvērst plašāk. Pārtraukumā vai stundas beigās var uzsūpēt kustību rotaļu, kurā bērni attēlo mežu, kad pūš dažāda stipruma vējš. Rotaļu var papildināt, atdarinot daudzveidīgas skaņas, kādas mēdz būt mežā.

Fantāzijas attīstīšanai varētu veidot stāstījumu, rakstīt pārdomas par tēmu "Ko vējš varētu stāstīt mežam?".

6. Sēnes savā ēdienkartē izvēlas meža cūkas, aļņi, vāveres, gliemeži.

7. Mīklas atminējums – *lietus*.

Malas

Lietus var *liņāt, čabināt, smidzināt, rasināt, sijāt, pakšķināt* u.c.

24.–25. lpp.

Pēc Kārļa Griguļa. Rudens nāk, rudens nāk!

Pieturas punkti

- Rudens pazīmes dabā
- Salīdzinājumi

Teksts

Meklēt tekstā salīdzinājumus, pirms tam pārrunājot, kas ir salīdzinājumi, minot piemērus un veidojot savus salīdzinājumus. (Salīdzinājums – divu līdzīgu priekšstatu saistījums. Paskaidrot, ka salīdzinājumā svarīgs ir vārdiņš **kā**.)

Skolotājs var parādīt dažādus attēlus, fotogrāfijas, un skolēnam jānosaka, kurai stāsta daļai katrs attēls atbilst. Pēc stāsta izlasīšanas pārrunāt arī to, ko cilvēki mēdz darīt rudenī. Var rosināt bērnus sameklēt tautasdziesmas par putniem vai kokiem rudenī.

Jautājumi un uzdevumi

5. Šo uzdevumu var veikt arī rakstiski.

Malas

Pārrunāt ar bērniem, kas ir komiki, kur viņi tos ir redzējuši vai lasījuši. Rosināt skolēnus arī pašiem veidot komikus.

25.–26. lpp.

Pēc Kārļa Griguļa. Gājputni

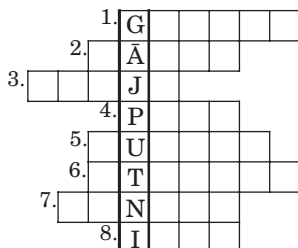
Pieturas punkti

- Gājputni un nometnieki

Teksts

Stundā papildus var izmantot krustvārdu mīklu par putniem. Pēc krustvārdu mīklas atminēšanas veikt pārrunas, kuri no atminējumos ierakstītajiem putniem ir gājputni, kuri – nometnieki, kuri – mājputni.

1. Cāļu tētis.
2. Putns ar ķērcošu balsi.
3. Jūras putns.
4. Putns, kuru sauc arī par gudrības putnu.
5. Skaists, cēls ūdensputns.
6. Putns, kuru sauc arī par svēteli.
7. Putns – vistu un cāļu zaglis.
8. Putns, kurš ziemā dažreiz guļ zem sniega.

Stundas nobeigumā varētu rakstīt novēlējumu gājputniem vai arī vēstuli, kurā lūgt putnus pastāstīt par ceļojumā piedzīvoto.

Jautājumi un uzdevumi

3. Papildinformācija par zīlītēm

Zīlītes ir nelieli dziedātājputni ar patievu, smailu knābi, isiem spārniem un spēcīgām kājām. Latvijā sastopamas 7 zīlīšu sugas. Dzīvo mežos, parkos, dārzos. Pārtiek no kukaiņiem un sēklām. Tā kā zīlītēm ir nelieli, ieapaļi spārniņi, tad viņas nespēj veikt garus, tālus ceļojumus. Zīlīšu lielākā daļa ir nometnieki, bet dažas sugas rudenī aizceļo līdz Vācijai, Polijai. Zīlītes jau aprīļa beigās sāk dēt oļiņas. Parasti izdēj 7–13 oļiņas.

Sudrabiņa zīle dzied
Vārtu staba galiņā;
Pati zīle sudrabota,
Spārnu gali apzeltīti.

Zīle žubi aicināja
Pār Daugavu riekstus šķīt;
Atskrien zīle raudādama,
Visi rieksti nobiruši.

5. Šajā stundā būtu ieteicams darbs ar karti. Vispirms visi kopīgi varētu aplūkot putnu ceļus lielajā kartē. Tālāk seko pāru vai grupu darbs individuālajās kontūrkartēs, kurās skolēni atzīmē putnu ceļus. (Šim nolūkam var izmantot komplektu "Kartes jaunāko klašu skolēniem".)

27. lpp.

*Pēc Margarītas Stārastes. **Kastanis***

Pieturas punkti

- Labestība un draudzīgums
- Lasīšana lomās

Teksts

Pēc teksta izlasīšanas klasē var kopīgi apspriest problēmu: vai kastanis iegūtu draugus, ja nebūtu dalījis savas čaulas gabaliņus? Tāpat šajā stundā būtu vēlamas pārrunas par saudzīgu izturēšanos pret kojiem rudenī, kad nogatavojušies koku augļi (īpaši par kastaņām).

Vēl varētu ieteikt izveidot no kastaņiem un zīlēm dzīvnieciņu izstādi.

Papildinformācija par kastani

Kāpēc kastaņiem ir asas adatas? Kastanis ir kastaņas sēkla. Lai sēklas neapēstu dzīvnieki, kastaņu čaulai ir asi dzeloņi jeb adatas. Adatas kalpo aizsardzībai. Kad sēkla iekšpusē ir nogatavojušies, adataināis apvalks pārspīgst un sēkla izkrit.

Malas

Mājās var ieteikt skolēniem iemācīties izteiksmīgi noskandēt A. Auziņa dzejoli "Mānīgais kastanis".

28.–29. lpp.

Pēc Mirdzas Kļavas. Ābola nelaime

Pieturas punkti

- Lišķība un liekulība
- Lasišana lomās

Teksts

Pēc teksta izlasīšanas skolotājs var aicināt bērnus iedomāties sevi ābola vietā. Kā tu rīkotos? Ko tu atbildētu tārpam? Var noskaidrot, kāpēc stāstam dots tāds virsraksts. Stundas turpinājumā skolotājs nolasa pasaku "Vārna un vēzis". Skolēniem pēc noklausīšanās jāatbild uz jautājumu: kas abos tekstos ir kopīgs, kas – atšķirīgs?

Vārna un vēzis

Reiz vārna laidās pār upi un krastmalas ūdenī pamanīja vēzi. Viņa to pakampa knābī un uznesa turpat kokā apēst. Vēzis, juzdams, ka gals drīz klāt, sāka vārnu slavēt:

– Ak, vārniņ, es pazinu tavu māti un tēvu. Cik tie cienījami putni bija!

– Mhm, – vārna, knābī neatvērdoma, atsaucās.

– Un cik ievērojami putni ir tavi brāļi un māsas! – vēzis slavēja tālāk.

Vārna, knābī neatvērdoma, atkal atsaucās:

– Mhm.

– Viņi visi ir ievērojami putni, bet neviens no viņiem nespēj tev blakus stāties: tu esi visievērojamākā, vislieliskākā!

To dzirdot, vārna aiz prieka pilnā kaklā ieķērcās:

– Krā! Krā!

Ķērcot viņa atvēra knābī, un tā vēzis iekrita atpakaļ ūdenī.

Jautājumi un uzdevumi

4. Burtu tārpiņā var atrast šādus vārdus: *pupa, pasaule, saule, lej, lejkanna, kannā, Anna, narcise, ezis.*

Malas

29.–30. lpp.

Jānis Sirmbārdis. Spēlēsīm paslēpes

Pieturas punkti

- Rudens pazīmju atspoguļojums dzejā

Teksts

Pievērst uzmanību dzejoļa valodas labskaņai, atskaņām.

Jautājumi un uzdevumi

4. Kur katrs paslēpies?

āpsis	_____	dūņās
varde	_____	upes krasta alā
čūska	_____	šķūnī, bēniņos
taurenis	_____	alā
vēzis	_____	celmā

Malas

No dotajiem burtiem var izveidot vārdus: īsāko – *es* un garāko – *rudens*. Vēl var izveidot citus vārdus: *ruds, sen, sens, dur, der, suns* u.c.

30.–33. lpp.

Pēc Ilzes Indrānes. Grūtie uzdevumi

Pieturas punkti

- Prognozēšana
- Uzvedība stundā

Teksts apzināti sadalīts divās daļās, lai skolēniem būtu iespēja prognozēt stāsta turpinājumu. Stāsts lasāms pa daļām. Pēc pirmās daļas izlasīšanas nepieciešams šo teksta daļu apspriest, izmantojot gan grāmatā dotos jautājumus, gan tos, kas varētu rasties stundā.

Pēc teksta izlasīšanas vēl ieteicams pārrunāt, kas nepieciešams, lai stundā darbs veiktos. Skolotājs uz tāfeles var uzrakstīt vārdus: *uzmanība, možums, darbīgums, vērigums* u.c. Bērniem var lūgt padomāt un paskaidrot, kāpēc šīs īpašības nepieciešamas stundā; vai stāstā "Grūtie uzdevumi" tās tika ievērotas.

Malas

Āķīgo jautājumu atbildes: *palika viena sieva, jo pārējās aizbrauca; lietus nevar līt 2 dienas no vietas, jo nakts starpā; akmens.*

33. lpp.

Pēteris Zirnītis. Rēķins

Pieturas punkti

- Fantāzija, iztēle

Teksts

Pievērst uzmanību dzejnieka valodas tēlainībai. Stundā ieteicams iepazīstināt ar dzejnieka grāmatiņām par Ķūķi. Pirms tam noorganizēt klasē zīmējumu izstādi – kāds, bērnuprat, izskatās Ķūķis. Tad skolēni var salīdzināt savus zīmējumus ar mākslinieka zīmēto Ķūķi.

Malas

Varbūt šajā stundā vai ārpusklases lasīšanas nodarbībās skolēni var izveidot komiku grāmatu vai žurnālu izstādi. Atsevišķa izstāde var būt par bērnu zīmētajiem komikiem. Skolēni varētu sagādāt pārsteigumu un savus darbiņus uzdāvināt citai klasei, skolotājiem, vecākiem.

34.–35. lpp.

Pēc Ilzes Indrānes. Vislielākais ieguvums

Pieturas punkti

- Stāstījuma veidošana pēc attēliem (vēstījums ar pārsprieduma elementiem)
- Dialogs
- Atbildība par savām lietām
- Vai draudzība atkarīga no mantiskām vērtībām?

Teksts

Lasītprasmes izkopšanas nolūkā tekstu var lasīt atkārtoti, pievēršot uzmanību pieturzīmēm teikumu beigās, intonācijai, mimikai, dialogam.

Šajā stundā ieteicama saruna par vērtībām. (Rasa atdeva materiālas vērtības, skolā nepieciešamas lietas, bet ko saņēma pretī?)

Nereti klasē gadās situācijas, kad kādam skolēnam pietrūkst kāda no mācību piederumiem. Varētu pāros vai grupās pārrunāt, kā rīkoties šādā situācijā. Vai vienmēr skolotājam šī problēma jāatrisina?

Prognozēšanas uzdevums. Iztēloties situāciju, kā Rasa varētu atgūt savus skolas piederumus. Ieteicams veidot dialogus: māte – Rasa; Rasa – skolotāja; Rasa – bērni – skolotāja. Kā varētu risināties sarunas par jauniegūtajiem skolas piederumiem citu skolēnu ģimenēs?

Jautājumi un uzdevumi

8. Kad īpašības sargrupētas, nepieciešams savas domas pamatot. Iespējama diskusija.

Malas

Stāstiņu var veidot mutiski vai rakstiski. Iespējamās pārrunas par līdzīgām situācijām skolēnu dzīvē.

Pieturas punkti

- Prognozēšana
- Lomu spēle
- Kā iepazīties, sadraudzēties
- Kas ir īsts draugs?
- Rakstura īpašības

Par Montu un Renāru (vārdi mainīti) var izlasīt Čerstīnes Juhansonēs grāmatā "Mūa un Pelle. Mīlestības stāsts" (Vaga, 1993).

Teksts

Stundas gaitā iespējama lomu spēle, lai izspēlētu situāciju, kad Monta iziet pagalmā. Kas notiek tālāk? Īpašu uzmanību vajadzētu pievērst Montas izjūtām, dzirdot Renāra teikto.

Piedāvājam arī citas situācijas.

- Arnis dodas uz veikalu. Viņam pretī nāk vairāki zēni. Starp viņiem Arnis ierauga savu klasesbiedru Ivaru. Ivars nāk kopā ar saviem hokeja kluba draugiem. Arnis ir priecīgs un vēlas ar Ivaru sasveicināties, taču Ivars, ieraudzīdams klasesbiedru, novēršas un, jautri sarunājoties ar saviem draugiem, paiet Arnim garām.
- Mārča ģimene aizbraukusi ciemos pie viņa vecāku bērnības draugiem. Kamēr vecāki kopā ar saviem draugiem atceras bērnību, Mārcim kļūst garlaicīgi. Vecāki viņam atļauj iziet pagalmā. Mārcis tā arī izdara. Pagalmā viņš redz bērnus spēlējam spēles. Nevienu bērnu zēns nepazīst. Kā lai iepazīstas?

Jautājumi un uzdevumi

7. Mājās varētu zīmēt drauga portretu un pēc tam klasē pastāstīt par savu draugu.

8. Ja rakstura īpašību nosaukšana bērniem rada problēmas, skolotājam jāpalīdz.

Ieteicama pārruna par to, vai draugam var būt arī kāda nepatīkama rakstura īpašība, vai draugs tādēļ būtu jāatstumj.

Lai bagātinātu skolēnu vārdu krājumu, klasē ieteicams veidot rakstura īpašību vārdnīcu, kuru laika gaitā papildina. Katru jaunu vārdu tajā ierakstot, nepieciešami arī nelieli komentāri konkrētā vārda izpratnei.

Malas

Spēles "Teraudzīt otru" apraksts

Ievads. Vispirms pārrunājiet ar bērniem to, kā cilvēku izjūtas atspoguļojas viņu sejās. Smaidīt var visādi – priecīgi, bēdīgi, izsmejoši utt. Vai vienmēr pēc sejas izteiksmes var pateikt, kā cilvēks jūtas? Vai var noslēpt to, kā jūtas patiesībā? Vai ir jāslēpj savas izjūtas? Kāpēc? Vai no drauga jāslēpj savas izjūtas? Kā cilvēki izturas, redzot dažādas sejas izteiksmes? Ko parasti dara, ja kāds raud, smejas, šaubās utt.? Vai vienmēr jāuzrunā tas, kurš ir bēdīgs?

Spēlei nepieciešamas

- kartītes ar izjūtu apzīmējumiem – priecīgs, domīgs utt.,
- attēli ar dažādām cilvēku sejas izteiksmēm.

Spēles norise. Pirmais nāk klases priekšā, izvelk vienu no izjūtu apzīmējumu kartītēm un mēģina parādīt šo izjūtu savā sejā. Pārējiem jāmin. Tad nāk nākamais.

Parādiet bērniem attēlus ar dažādām sejas izteiksmēm. Kā jūtas šie cilvēki? (Var izmantot grāmatas attēlus.) Rosiniet viņus runāt par to, kāpēc cilvēkam attēlā ir tāda sejas izteiksme. Ļaujiet izrunāties visiem, kuri vēlas. Ja pietrūkst laika pārrunām, tad bērni raksta nelielu domrakstu.

Ieteikumi. Ja ir pietiekams skaits attēlu, tad bērni var rakstīt nelielu domrakstu par to, kāpēc šim cilvēkam ir tāda sejas izteiksme. Tas var būt arī kā mājas darbs. Uzaiciniet bērnus nolasīt savu darbu, rādot attēlu.

36.–38. lpp.

Pēc Ērstīnes Juhansonas. Monta un Renārs – II

Pieturas punkti

- Intervija
- Draugu iepazīst nelaimē

Teksts

Pirms teksta lasīšanas vēlams pārrunāt iepriekš lasīto par Montu un Renāru.

Jautājumi un uzdevumi

6. Gatavojoties intervijām, klasē vajadzētu pārrunāt to,

- kas ir intervija,
- kā uzrunāt intervējamo,
- vai jautājumus iepriekš pierakstīt,
- vai atbildes fiksēt rakstiski,
- ko teikt intervijas beigās,
- vai intervijas tiks publicēts.

Malas

Ko citi par tevi zina? (1)

Ievads. Kāds iespaids par tevi rodas citiem cilvēkiem? Ir lietas, ko pārējie par tevi zina, ir tādas, ko nezina. Kāds ir klasesbiedru priekšstats par tevi?

Nepieciešams. Katram spēles dalībniekam vajadzīga A4 formāta lapa, pildspalva.

Norise. Katrs dalībnieks uzraksta (vai nosauc) divas lietas, ko visi par viņu zina, un divas, ko, iespējams, nezina neviens, bet bērns gribētu par tām pastāstīt citiem.

Spēles noslēgumā visi dalībnieki pārrunā, vai vienmēr priekšstats, kas veidojies par kādu cilvēku, ir patiess un kāpēc notiek tā, ka sabiedrība iegūst aplamu priekšstatu par kādu cilvēku.

Analizē konkrētas situācijas no savu klasesbiedru vai draugu vidus.

Ko citi par tevi zina? (2)

Ievads. Kāds ir apkārtējo viedoklis par tevi un tavš viedoklis par apkārtējiem? Kāpēc šāds viedoklis?

Nepieciešams. Papīrs un pildspalva katram dalībniekam.

Norise. Skolotājs sadala bērnus pāros vai grupās.

1. daļa

Katrai grupai jāieplāno izvietojums pie pusdienu galda 16 populārām personām (Valsts prezidentei, Renāram Kauperam utt.), ievērojot noteikumu, ka pie katra galdiņa var sēdēt 4 cilvēki. Kā viņus sasēdināt tā, lai pusdienot viņiem būtu interesanti?

Pēc darba katra grupa nolasa savu variantu, pamatojot, kāpēc tieši tāda izvēle.

Spēles vadītājs var izvirzīt nosacījumus, pēc kuriem jāizvēlas galda biedri. Interesantāk, ja nosacījumus noteiks paši spēlētāji.

2. daļa

Katrs spēlētājs "sasēdina" pie pusdienu galda savus klasesbiedrus pa četri tā, lai pusdienot viņiem būtu interesanti. Katra grupa izstrādā savu variantu. Pēc darba pārrunā, kāpēc tieši tāda izvēle.

Ieteikumi. Plānojiet, ka pusdienas būs pie apaļiem galdiem.

Pēc darba savas darba lapas izlieciet apskatei.

Variants. Varat variēt – pirmo daļu bērni veic grupās vai pāros, otro – individuāli. Labāko variantu varat pārbaudīt, pusdienojot skolā tieši tādā sastāvā, kā ieteikts.

Ko citi par tevi zina? (3)

Ievads. Kādas filmas tu skaties? Kādas grāmatas lasi? Ko tu labprātāk dari brīvajā laikā? Par cilvēku var spriest pēc tā, par ko viņš interesējas, un arī pēc tā, kādi cilvēki viņam šķiet interesanti, aprīnas vērti.

Nepieciešams. Katram dalībniekam vajadzīgas divas mazas papīra lapiņas, rakstāmais.

Norise. Katrs dalībnieks uz kartītes uzraksta divu populāru cilvēku vārdus, kuri viņam šķiet interesanti pēc profesijas, izskata, interesēm, rakstura īpašībām utt. Tad kartītes atdod spēles vadītājam. Vadītājs lasa uz kartītēm uzrakstīto, pārējie cenšas uzminēt, kurš to uzrakstījis.

Katrs runātājs motivē savas domas.

38.–39. lpp.

Lietuviešu tautas pasaka. Debesis gāžas

Pieturas punkti

- Bailēm lielas acis
- Fantāzija
- Spoku stāsti

Šajā stundā bez pasakas lasīšanas piedāvājam arī parunāt par spoku stāstiem. Ierosmei dažī spoku stāsti.

Skelets ar oranžām čibiņām

(Skolniece Laima Līmane)

Kāds vīrs ieslēdz radio, un tur saka:

– Uzmanību! Uzmanību! Jūsu pilsētā ieradies skelets ar oranžām čibiņām... Aizslēdziet durvis!

Vīrs tā arī izdara.

Pēc kāda brīža:

– Uzmanību! Uzmanību! Skelets ar oranžajām čibiņām iet pa jūsu ielu...
Aizbīdi durvīm priekšā mēbeles!

Vīrs tā arī izdara.

Vēl pēc brīža radio saka:

– Uzmanību! Uzmanību! Skelets ar oranžajām čibiņām stāv pie jūsu mājas... Iemetiet atslēgas tualetes podā un noraujiet ūdeni!

Vīrs paklausa.

Tad radio diktors saka: "Paldies par uzmanību! Pasaciņa bērniem beigusies."

Ko piedzīvoja Kristīne

(Dace Butule Baložos, 12 gadi)

Tas notika ar manu draudzeni Kristīni. Viņa dzīvo pirmajā stāvā.

Bija skaista vasaras nakts. No karstuma Kristīne nevarēja gulēt, tāpēc atvēra logu un aizmīga.

Ap pulksten vieniem naktī Kristīni pamodināja loga iečīkstēšanās. Kāds iekāpa viņas istabā.

Kristīnei sirds sāka sisties stiprāk, gribējās paskatīties, kas tur ir, bet bija bail. Pa to laiku nezināmais, kas iekāpa pa logu, klusiem, klusiem soļiem devās uz virtuvi.

Kristīne tomēr saņēmās un pavisam klusu sekoja tam. Tuvojoties virtuvei, Kristīne izdzirda, ka nezināmais tur kaut ko ēd... Tad meitene ātri ieslēdza gaismu un sastinga. Uz virtuves galda sēdēja... liels, melns kaķis un ēda zivis.

Kristīnei kā akmens novēlās no sirds.

Jautājumi un uzdevumi

4. Pirms noraksta veikšanas ieteicams nolasīt Ulda Ausekļa dzejoli.

Joki un spoki

Nav vairs joki, nav vairs joki –
raganai no maisa pasprukuši spoki!

Viens ar resnu un spalvainu roku
durvju rokturi tā kā stīgu loka,

otrs spīdina zaļganu aci aiz loga,
trešais pie Jāniša gultas uz pirkstgaliem zogas...

"Ei, palīgā!" iesaucas Jānis, no miega uztrūcies,
ķer spilvenu, grasās sviest...

Bet kam? Nav neviena. Tīrie joki –
jau maisā sasprukuši visi spoki!

Ieteicama pārruna, kādus sapņus sapņo bērni. Noskaidrot sakām-vārda nozīmi.

Papilduzdevums

Sapnī dzīvoja lielīgais spoks, jautrais spoks, slinkais spoks, dusmīgais spoks, dārzeņu spoks un misters Spoks.

Uzzīmē vienu no viņiem!

Skolēni varētu sadomāt pasaku, kurā darbojas visi šie spoki. Kopā ar vecākiem pasakas varētu uzrakstīt.

Malas

Miklu atminējumi: *pa krāsns durvīm; brilles; vējš; košļājamās gumijas; mobilā telefona īpašnieks.*

40.–41. lpp.

*Latviešu tautas pasaka. **Suns, kaķis un gailis***

*Māra Zālīte. **Kam ir visskaistākās ūsas?***

Pieturas punkti

- Lasīšana lomās
- Iztēle, fantāzija
- Lielība
- Receptes pieraksts

Jautājumi un uzdevumi

4. Skolēni varētu pagatavot "ātrās" maskas un izspēlēt pasakas variantus, kuros darbotos citi dzīvnieki.

Uzdevums pēc dzejoļa.

Runājot par ūsām, pievērst uzmanību, ka dabā viss ir iekārtots likumsakarīgi. Katrai lietai sava vieta un nozīme.

Malas

Runājot par receptēm, pievērst uzmanību, kā pavārgrāmatās tiek pierakstītas ēdienu receptes. Kāpēc tieši tā?

42.–43. lpp.

*Pēc Birutas Sūrmanes. **P burtu pasaciņa***

*Latviešu tautas pasaka. **Varavīksne un saule***

Pieturas punkti

- Pasakas sacerēšana
- Lielība

Šajā stundā papildus var izmantot M. Zālītes dzejoli.

Deguns mākoņos

Es jums varu pavēstīt,
kā tas bija vienurīt,

piepūst balonu es māku!
Ko es sāku, visu māku!

kad es visiem stāstīt sāku –
dziedāt māku, zīmēt māku,

Torīt agri pamodos,
paskatījos mākoņos.

dejojot māku, skaitīt māku,
braukt ar divriteni māku,

Ziniet, ko tur ieraugu?
Savu paša degunu!

(M. Zālīte. Deviņpuikuspēks –
R.: Liesma, 1985)

Malas

Lai piepildītu peles puncīti ar "p" ēdieniem (ēdienu nosaukumi, kuri sākas ar burtu "p"), var strādāt individuāli vai grupās.

Papildinformācija par varavīksni.

Kā ieraudzīt varavīksni

Mēdz gadīties, ka vienā debesu pusē no mākoņiem līst lietus, bet pretējā debesu pusē spīd saule.

Lai ieraudzītu varavīksni, pagriezies ar muguru pret sauli!

Ūdens pilieni lauž gaismas starus, kas nāk no saules. Baltā saules gaisma met vēdekļveidīgus daudzkrāsainus starus, veidojot varavīksni.

(Bonita Sērļa-Bārnsa. Gaisma (Brīnumaino lietu pasaulē). – R.:
Zvaigzne ABC, 1996)

Par lielīšanos

Lielīties var Meteņos. Ja 1. klasē skolēni strādājuši ar "Zīles" darba lapām, ieteicams atcerēties, kā lielījušies Meteņos.

44.–45. lpp.

Pēc Dagnijas Zigmontes. Zaļknābja rudens

Pieturas punkti

- Putnu atšķirīgais dzīvesveids un gatavošanās ziemei

Teksts

Pēc teksta izlasīšanas var pārrunāt, kā katrs palīdzētu Zaļspārnim. Stundas nobeigumā veikt radošu darbu: uzzīmēt vai izprojektēt mājoklus Zaļknābim un Zaļspārnim. Ieteicams šo stāstu inscenēt.

Jautājumi un uzdevumi

1. Izpētot putnu grāmatas, secinājām, ka Zaļknābis varētu būt pelēkā dzilna. Ļoti uzskatāmi tas redzams J. Baumaņa, V. Klimpiņa grāmatā "Putni Latvijā" (Apgāds Zvaigzne ABC, 1997, 160. lpp. "Pelēkā dzilna"). Taču pieņemama ikviena bērnu atbilde, jo arī vārds "Zaļknābis" var būt jebkura putna vārds.

Papildinformācija par pelēko dzilnu

Pelēkajai dzilnai knābis ir zaļš, arī tērps zaļpelēks. Ligzdu tā taisa lapu un skuju koku dobumos. Dobumu dzilna izkaļ pati. Maija vidū izdēj 6–8 olas. Gaidot vecākus ar barību, mazie dzilnēni izbāž galvas no dobuma un kliedz. Dzilna labprāt ēd skudras un skudru kūniņas, dažādas kāpurus, kurus meklē vecos celmos, kā arī aiz koku mizām. Pārziemo Latvijā. Dzilna skaisti dzied arī drūmās rudens dienās.

Visa mana greznā rota
Meža putnu mugurā:
Dzenišam raibi svārki,
Dzilnai zaļa villainīte.

Iesim, bērni, mežmalā
Putnu dziesmas klausīties;
Stērste sauca, dzilna vilka,
Lakstīgala vidžināja.

45.–46. lpp.

Pēc Veltas Dindones. Lapa

Pieturas punkti

- Koki vēlā rudenī
- Personifikācija
- Emocionāli vērtējošas attieksmes veidošana

Teksts

Pievērst uzmanību lapas izjūtām. Rosināt bērnus iedomāties sevi lapas vietā. Pēc teksta izlasīšanas pārrunāt situācijas, kad bērni jūtas (jutušies) laimīgi. Pie uzzīmēta koka sagataves katrs skolēns piestiprina savu kļavas lapu, uz kuras viņš uzrakstījis, kad juties laimīgs. Stundas nobeigumā var rakstīt domrakstu "Ko man pačukstēja kļavas lapa", "Kļavas lapas stāsts" u.tml.

46. lpp.

Veļu laiks

Pieturas punkti

- Veļu laiks tagad un agrāk
- Uzvedība kapos

Teksts

Ieteicams šajā stundā sākt zīmēt savu dzimtas koku, kuru pabeidz mājās. Pēc pieredzes jāsecina, ka bērni labprāt veic šādu uzdevumu, iesaistot vecākus. Turklāt bieži izrādās, ka skolēni nezina vecvecāku vārdus, un tad atklāsmes prieks ir divkāršs. Tā kā veļu laiks ir mīklu minēšanas laiks, tad šo stundu varētu organizēt netradicionālu: mājās bērni izdomā, uzzīmē mīklas, stundā dalās komandās u.tml. Beigās kopīgi var izveidot dažādas mīklu grāmatīņas.

Malas

Mīklu atminējumi: *vabole, mēness*.

47.–49. lpp.

Latviešu tautasdziesmas

*Pēc Vitauta Ļūdēna. ****

Pieturas punkti

- Tēvzemes skaistums
- Priekšstats par vēsturi

Teksts

Pievērst uzmanību tautasdziesmu skanīgumam, ritmam. Varētu pārspriest, ko skolēni gribētu parādīt ārzemju viesiem, ko pastāstītu par Latviju, par savu pilsētu, pagastu. Ieteicams būtu tuvākā muzeja apmeklējums.

49.–51. lpp.

*Pēc Vitauta Ļūdēna. ****

Latviešu tautas teika

Pieturas punkti

- Dzīves ritums
- Pilskalni – pagātnes liecinieki

Teksts

Sākot ar šo stundu, var ieteikt veidot klases vēstures aprakstu (hroniku), kurā atspoguļotu interesantus, neparastus notikumus klases dzīvē. Stundā vēlams iepazīstināt ar sērijas "Sprīdi pa sprīdim" grāmatām "Latviešu tautas teikas par pilsētām", "Latviešu tautas teikas par kalniem". Gan mācību stundās, gan literārās lasīšanas nodarbībās par šo tēmu ieteicams izmantot G. Andersones, D. Ērgles "Darba lapas ārpusklases lasīšanā – I, II".

51.–53. lpp.

Vitauts Lūdēns. Sudraba kalējs

Latviešu tautas teika. Sīverss pilskalns

Pieturas punkti

- Tēlaina valoda
- Emocionāla un vērtējoša attieksme
- Iztēle
- Savtīgums un devīgums

Teksts

Pēc dzejoļa izlasīšanas un jautājumu apspriešanas var ieteikt bērniem izdomāt savu teiku.

Jautājumi un uzdevumi

1. Pēc teikas "Sīverss pilskalns" izlasīšanas var veikt testu teksta izpratnes pārbaudei.

1. Pie kalna atradās

* Sīverss ezers,

* Sīverss avots,

* Sīmaņa pils.

2. Arkla lemesis aizķēra

* lielu naudas lādi,

* lielu naudas podu,

* lielu naudas katlu.

3. Pirmais arājs gribēja

* dalīties bagātībā ar otru arāju,

* atstāt naudu uz lauka,

* visu bagātību paņemt sev.

Malas

Kādas mācību dienas pēcpusdienā varētu izveidot vēstures grāmatu izstādi, kuras mērķis būtu sniegt pirmo priekšstatu par mūsu vēstures atspoguļojumu grāmatās.

53.–55. lpp.

Pēteris Zirņītis. Mēnestiņš

Pēc Dzidras Rinkules-Zemzares. Senlatviešu zobens

Pieturas punkti

- Dzejas tēlainība
- Senatnes pētīšana un senvietu saglabāšana

Teksts

Pēc Dz. Rinkules-Zemzares stāsta izlasīšanas veikt pārrunas par to, vai bērni ir redzējuši vai atraduši kādu senlietu. Rosināt skolēnus atnest uz skolu dažas vecas grāmatas, laikrakstus, atklātnes, darbarīkus un iepazīstināt ar tiem citus bērnus. Varētu pat sarīkot izstādi. Vēl varētu iztaujāt vecākus, vecvecākus, senākos pagasta, pilsētas iedzīvotājus par dažādiem vēsturiskiem notikumiem. Pasākuma nobeigumā varētu veikt radošu darbu: "Iedomājies, ka pagājuši 100 gadi! Ko par šo laika posmu citiem bērniem pastāstītu skolas tāfele, tava mugursoma vai kāda cita lieta?"

Jautājumi un uzdevumi

5. Ko kurš dara?

arhivārs pārzina dokumentus

hronists pieraksta svarīgus notikumus

arheologs pēta senvietas

tēlnieks veido skulptūras

alpīnists kāpj kalnos

Pārrunāt, vai un kur bērni dzirdējuši šo profesiju nosaukumus.

56. lpp.

Jānis Peters. Dzimtene

Teika par Latvijas karogu

Pieturas punkti

- Emocionāla attieksme
- Mūsu valsts simbolika (karogs)

Teksts

Ar šo stundu sākas tēmas par mūsu valsts simboliku, svētku un atceres dienām, apbalvojumiem.

Papildinformācija par pirmajiem karogiem un Latvijas karogu

Karogi pastāv kopš seniem laikiem. Senie grieķi kā karogu izmantoja vienkārši kādu ieroci vai kārts galā paceltu auduma gabalu. Pirmo karogu no īsta auduma izgatavoja Senajā Romā, tas bija nostiprināts šķēpa galā.

Sarkanās un baltās krāsas salikums bieži sastopams latvju rakstos, piemēram, jostās, prievītēs. Šīs krāsas izmantotas arī mūsu karogā, bet maz ticams, ka tās nāk no senajām latvju tradīcijām. Pirmā pasaules kara laikā, kad tika veidotas latviešu strēlnieku vienības, publicists un pedagogs J. Liepiņš ieteica tajās pacelt sarkanbaltsarkano karogu. Atsevišķos gadījumos tas arī tika darīts, tomēr par pulku karogiem tie nevarēja būt, jo šāds krāsu salikums jau bija vienas pretējā pusē karojošas valsts karogā, proti, Austrijai.

Lai sakritību novērstu, latviešu mākslinieks A. Cīrulis izstrādāja vairākas karoga projekta skices, kurās mainīts sarkanās krāsas tonis uz tumšsarkano un krāsu joslu attiecības. Karogā baltā svītra simbolizē Daugavu, kuras kras-tos abās pusēs gadsimtiem ilgi plūdušas latviešu asinis.

1918. gada 18. novembrī zem šāda karoga notika Latvijas Republikas proklamēšana Nacionālā teātra telpās. Pašu karogu kā valsts karogu Satversme noteica 1922. gada 15. februārī, bet pēc gada pieņēma papildinājumu par tā krāsām.

57.–58. lpp.

Latvijas himna

Latvijas ģerbonis

Latvijas nauda

Pieturas punkti

- Priekšstats par Latvijas himnu, ģerboni, naudu

Teksts

Stundas laikā būtu vēlams atskaņot mūsu valsts himnu. Noskaidrot, kā jāuzvedas tās atskaņošanas laikā. Vēlams dziedāt līdzī arī tad, ja himnas teksts vēl nav mācīts. Himnas teksts ir dots mācību grāmatā.

Pēc tam, kad izlasīts teksts par mūsu valsts simbolu – ģerboni, ieteicams veidot savas klases, ģimenes, dzimtas ģerboņus. Pārrunāt, ka ģerbonī parasti atspoguļo raksturīgāko, kas piemīt vietai vai objektam, kam ģerbonis veltīts. Runājot par naudu, labs palīgmateriāls stundā varētu būt S. Virskules u.c. mācību izdevums "Naudas pasaule 1. klasei" un "Naudas pasaule 2. klasei".

Papildinformācija par to, kā radušās himnas

Valsts himna ir patriotiska dziesma, ko dzied vai spēlē oficiālos notikumos kā īpašu cieņas apliecinājumu valstij. Daudzu himnu vēsture nav zināma. Bieži vien kāds uzrakstījis patriotisku tekstu jau populārai tautas melodijai. Tikai nedaudzas melodijas sacerētas speciāli himnām. Bez valsts himnām ir arī citas, piemēram, Olimpiskā himna, Eiropas Savienības himna u.tml.

Papildinformācija par Latvijas himnu

Dziesmu "Dievs, svētī Latviju!" komponists Baumaņu Kārlis sacerēja 1872. gadā Pēterburgā, kur viņš strādāja pēc Limbažu pusē pavadītās bērnības un mācībām skolotāju seminārā. 1873. gadā viņam pienāca vēstule no Rīgas ar lūgumu iesniegt kompozīcijas Pirmo dziesmu svētku programmai. Viņš komisijai aizsūtīja vairākas kora dziesmas. Pirmo reizi dziesma "Dievs, svētī Latviju!" skanēja svētku atklāšanas aktā 1873. gada 26. jūnijā un guva lielus panākumus. Par Latvijas himnu šo dziesmu apstiprināja 1920. gada jūnijā. Pēc 25 gadiem – 1945. gada jūnijā – tā zaudēja savu oficiālo statusu.

Vajadzēja aizritēt daudziem gadiem, lai 1990. gada 15. februārī Latvija atgūtu savu himnu.

(No grāmatas "Tava labākā grāmata par Latviju", R.: Aplis, 1997)

Papildinformācija par ģerboni

Latvijas Republikas ģerbonī ietverti vairāki elementi.

Sarkanais lauva senāk bija redzams Kurzemes un Zemgales hercogistes ģerbonī.

Sudrabotais grifs ar zobenu bija Vidzemes un Latgales simbols. Lauva simbolizē spēku, modrību un drosmi, grifs – zvērs ar lauvas ķermeni un ērgļa galvu – ir bagātību sargātājs. Saules motīvs bija redzams karogos un pirmajā ģerbonī. Trīs zelta zvaigznes simbolizēja Latvijas vēsturisko novadu atkalapvienošanos.

Papildinformācija par naudu

Vārds "nauda" cēlies no latīņu valodas vārda, kas mūsu valodā nozīmē "lops". Tā nav nejaušība – senās zemkopju un lopkopju tautas kā naudu izmantoja lopus. Vēlāk ļoti izplatīts maksāšanas veids bija ādas. Vēlāk cilvēki meklēja citus, ērtākus maksāšanas priekšmetus. Viens no tiem bija kauri gliemežvāki. Par šiem gliemežvākiem varēja nopirkt visu, pat vergus. Latvijā kauri gliemežvākus izmantoja ne tikai kā maksāšanas līdzekli, bet no tā gata-voja arī rotaslietas. Vēl pie mums kā naudas līdzekli izmantoja arī dzintaru. Tomēr ar laiku naudas vietā sāka izmantot metālu. Tas nebojājās pārvadājot vai uzglabājot, aizņēma maz vietas, to bija iespējams sadalīt sīkākās daļās. Pirmās monētas tika izgatavotas vairāk nekā pirms 3000 gadiem Ķīnā.

(Pēc S. Virskules u.c. grāmatas "Naudas pasaule".
Metodiski ieteikumi 2. klases skolotājiem)

58.–60. lpp.

Kas notika novembrī?

Latviešu tautasdziesmas

Pieturas punkti

- Mūsu valsts dibināšanas laiks
- Lāčplēša diena
- Kara tēma latviešu tautasdziesmās
- Emocionāla attieksme

Teksts

Pēc teksta pārrunāšanas var rosināt skolēnus uzzīmēt, kādu ordeni viņi pasniegtu kādam ievērojamam cilvēkam un par ko.

Jautājumi un uzdevumi

2. Runājot par to, kāpēc Kara ordenis nosaukts Lāčplēša vārdā, skolotājs bērniem var nolasīt latviešu tautas teiku "Lāčplēsis".

Lāčplēsis radies no lāču mātes. Augot tas ātri izveidojies par staltu, brašu jaunekli. No savas mātes tas mantojis lāča ausis un lielu stiprumu. Kad vairs mājās neatrada, kur lielo spēku izlietot, Lāčplēsis sāka ceļot, sev darbu meklēdams.

Aiz septiņām jūrām dzīvoja briesmīga ragana. Tai bija dēls ar trim galvām. Viņš katru rītu gāja pie mātes un vaicāja: "Māt, vai es esmu stiprākais visā zemē?" Ikreiz viņa atbildēja piekritoši, līdz kādu dienu teica: "Aiz septiņām jūrām dzīvo Lāčplēsis, kas ir vēl stiprāks par tevi." Nu dēls nelika mātei miera, lai tā uzzinot, kā var Lāčplēsi pārspēt. Velns Likcepure atklāja, ka Lāčplēša spēks apslēpts viņa ausīs. Ja tās nocirstu, tad visu spēku jauneklis zaudētu. Raganas dēls, to dabūjis zināt, nu devās pie Lāčplēša. Viņš skrēja tik ātri, ka vētra sacēlās un straumes Daugavā briesmīgi šņāca. Lāčplēsis, to dzirdējis, devās briesmonim pretī. Tie satikās Daugavas krastā. Lāčplēsis cirta pirmais ar savu smago zobenu un nocirta raganas dēlam vienu galvu. Šis cirta pretī un nocirta Lāčplēsim labo ausi – tūdaļ labā roka zaudēja stiprumu un nevarēja vairs noturēt smago zobenu. Tad viņš paņēma zobenu otrā rokā un nocirta raganas dēlam otru galvu. Tas savukārt cirta pretī un nocirta Lāčplēsim kreiso ausi. Tūliņ kreisā roka zaudēja stiprumu un smagais zobens nokrita zemē. Arī raganas dēls, zaudējis divas galvas, bija palicis pavisam nespēcīgs. Lāčplēsis metās tam virsū, abi saķērās rokās un sāka lauzties. Viņi cīkstējās ilgi, bet, krēslai metoties, abiem paslidēja kājas un tie iegāzās no krasta Daugavas dzelmē.

60.–61. lpp.

Pēc Leona Kalēja. Liesmiņas

Pieturas punkti

- 18. novembris – svētku diena
- Patriotisms

Teksts

Pirms teksta lasīšanas pārrunāt par 18. novembri kā svētku dienu. Rosināt bērnus pastāstīt par savām izjūtām, redzēto un dzirdēto šajā dienā. Skolotājam būtu vēlams pastāstīt par svētku dienas vēsturi, tradīcijām, simboliku.

Malas

Mudināt skolēnus ne tikai uzzīmēt svečīti, bet arī censties zīmējumā parādīt savas izjūtas un noskaņojumu. Zīmēšanas laikā varētu atskaņot atbilstošu mūziku.

61.–63. lpp.

Katrīna Janovska. Karotāji
Māra Zālīte. Deviņpuikuspēks

Pieturas punkti

- Spēles telpās un ārā
- Uzvedība spēļu laikā
- Emocionāla attieksme

Teksts

Pirms teksta lasīšanas pārrunāt, ka visos laikos bērni ir spēlējuši dažādas spēles. Zēniem miļākā spēle ir bijusi "kariņi". Varbūt varētu nolasīt kādu fragmentu no J. Grīziņa grāmatas "Vārnu ielas republika".

64. lpp.

Agris Poikāns. Gaidīšana

Pieturas punkti

- Dzejas valodas tēlainība
- Lasīšana lomās

Teksts

Pirms dzejoļa lasīšanas ieteicams iziet ārā un pavērot debesis, ieklausīties dabas skaņās un klusumā. Pārrunāt redzēto, dzirdēto, sajusto. Skolotājam vērst uzmanību uz to, ka katrs cilvēks ir citāds, bet ikvienam palaikam vajag pabūt vienatnē un klusumā.

Jautājumi un uzdevumi

4. Pēc jautājuma pārrunāšanas var zīmēt ilustrāciju dzejolim un rakstīt domrakstu par tēmu "Klusumā".

65.–66. lpp.

Pēc Ulda Ausekļa. Debess un vārds

Pieturas punkti

- Dotā vārda turēšana
- Lasīšana lomās

Teksts

Pirms teksta lasīšanas varētu izlasīt un pārrunāt J. Vanaga stāstu "Vīrs un vārds".

Sestdienas vakarā Mikiņš norunā ar tēti, ka nākamajā rītā abi dosies uz Barviku silu sēņot.

Māte modina dēlu agri jo agri. Zēns ar mokām izberzē acis, plaksti liptin līp kopā. Aiz miklajām logu rūtīm tikko svīst pelēka, salta gaisma...

Mikiņš iziet ārā un netīksmē nodrebinās: – Brrr!... – Naktī nolijis lietus. Vēl tagad smidzina drēgnumu aiz apkakles. Bet tētis saka:

– Nu naigi uz silu! Pēc lietus baravikas brangi aug! – Un aizbrien pa rasu uz meža pusi.

Mikiņš sakož zobus un klusēdams kūņājas līdzī. Jāturas! Ja esi devis vārdu, tad jāturas visiem spēkiem, kaut vai asaras sasprāgst acīs!

Stundas nobeigumā pārrunāt par savu pieredzi dotā solījuma turēšanā.

67.–68. lpp.

*Pēc Margaritas Stārastes. ****

Pieturas punkti

- Palīdzība un uzticība draugiem

Teksts

Pirms teksta lasīšanas pārrunāt vēlreiz, kāda ir īsta draudzība, kādiem jābūt īstiem draugiem, kā arī to, ka bieži vien patiesu drauga uzticību un draudzību izjūt vai iepazīst grūtā brīdī.

Jautājumi un uzdevumi

1., 2. Pārrunās pieņemt jebkuru skolēna atbildi.

5., 6. Pēc šo uzdevumu izpildes, ja iespējams, vēlams iepazīstināt skolēnus ar M. Stārastes grāmatu "Pelēkais namiņš". Tālāk seko skolotāja lasījums un atbilžu salīdzināšana.

- Pelēkā namiņa izskats un atrašanās vieta

Aiz pakalniņa, kur zaļoja smaržojošs trejlapu āboliņš, atradās neliels, pelēks namiņš. Pie namiņa auga gara saulespuķe stingrām, tumšzaļām lapām. No rīta, kad saulespuķe pamodās un pagrieza savu dzelteno galvu pret spožo sauli, skrapstēdamas atvērās namiņa durtiņas un atdarījās baltais tāšu slēģītis.

- Pelēkā namiņa iemītņieki

Ak, kādi darbi tad sākās pagalmā! Kaķu Mudikis cirta žagarus, vecais trušu Tūtiņš apravēja bieti, un gaiļu Dailis slaucīja pagalmu, bet baltā pīļu Pēka meklēja spaini. Kad zālē nožuva rasa, tad arī vīstu Tāta pavēra namiņa durvis un aicināja pagalmā savu caļu saimi.

- Kas bija Baltēns?

Pēc kāda laika vista izdzirda cālēnus izbiedēti čiepstam. Nu kā tad! Nerātnais āzītis Baltēns, iznācis pagalmā, lēkāja, draiskoļās un dzenāja cālēnus.

- Stāsta nobeigums

Baltēns skrēja. Bet tavu nelaimi! Sacēlās nejauks putenis. Vējš aizslaucīja lapsas un žurkas pēdas.

– Izlaupīs pelēko namiņu! – Baltēns izmisis domāja. – Apēdis labo piļu Pēku... Kaut es atrastu ceļu uz pelēko namiņu! – Pēc kāda laika vējš aprima. Te Baltēns pamanīja kādu brienam pa sniegu.

– Bē! – viņš iesaucās. – Tas taču kaķu Mudīķis!

Kaķu Mudīķis bija ļoti pārsteigts.

– Tavu brīnumu! Tas jau mūsu pazudušais Baltēns! – kaķu Mudīķis iesaucās.

– Steigsimies! Skriesim tūliņ uz pelēko namiņu! – steidzināja Baltēns. – Tu zini visīsāko ceļu! Laupītāji aizgāja uz mūsu namiņu. – Un viņš izstāstīja visu, ko bija dzirdējis.

Nu abi lēkšiem vien steidzās uz pelēko namiņu. Bija tālu ko skriet. Gandrīz jau būtu bijis par vēlu. Viņi notvēra lapsu Lišķaini pēdējā brīdī, kad tā metās ap klēts stūri, sakampusi pārbiedēto piļu Pēku. Bet žurku Žuku noķēra klētī, kur tas rausa graudus savā maišeli.

Kāpēc Baltēnam bija jāguļ zem eglītes klajā laukā, kāpēc kaķu Mudīķis bija izbrīnījies, viņu redzot, kas beigās notika ar abiem laupītājiem, – to tu vari noskaidrot, izlasot visu šo grāmatiņu.

68.–70. lpp.

Pēc Haralds Šēla. Ziemas gaidās

Ziedonis Purvs. Zvaigznes

Pieturas punkti

- Gatavojoties ziemai
- Emocionāla attieksme
- Iztēle un fantāzija

Teksts

Pēc teksta "Ziemas gaidās" lasīšanas pārrunāt, kā daba un ļaudis gatavojas ziemai.

Jautājumi un uzdevumi

Papildus var izlasīt citus fragmentus no H. Šēla grāmatas "Rūķu gads".

Gatavojoties ziemai, skursteņslauķu rūķiem vēlreiz pamatīgi vajadzēja iztīrīt dūmeni. Citi rūķi devās uz mežu, lai sameklētu pēdējās krāšņās rudens lapas. Ar tām tika izrotātas dzīvojamās telpas. Tas bija beidzamais rudens sveiciens ziemas gaidās.

Garajos ziemas vakaros, kad ārā kauca vējš un logos sitās lietus, rūķu saime sēdēja vienkop savā viesistabā. Krāsni sprakšķēja malka, un silta sveču gaisma apstaroja telpu. Visi klausījās rūķu tēti, kas no lielās rūķu grāmatas lasīja viņiem priekšā. Ārā plosījās vētra, bet rūķu mājās bija silti un patīkami.

70.–71. lpp.

Ziemassvētku mēnesis

Gatavosim Ziemassvētku grāmatu!

Pieturas punkti

- Gatavošanās Ziemassvētkiem
- Savas grāmatas veidošana
- Sinonīmi

Teksts

Ar decembri arī skolā sākas gatavošanās Ziemassvētkiem – klases rotāšana, priekšnesumu mācīšanās, apsveikumu gatavošana, piedalīšanās labdarības pasākumos.

Lasīšanas vai rokdarbu stundā var izgatavot savu Ziemassvētku grāmatīņu. Par tās satura veidošanu stāstīts valodas mācības daļā.

Skolēni var rakstīt arī vēstuli Ziemassvētku vecītim. Pirms tam lasa *Imbi Muheles* tekstu "Parunāsim par Ziemassvētku vecīti" (Imbi Muhele. "Mana bērna Ziemassvētku grāmata").

"Tu jau droši vien zini, kur dzīvo Ziemassvētku vecītis. Protams, Lapzemē. Cilvēki dažkārt saka arī – Ziemeļzemē. Tā ir ļoti tālu ziemeļos, aiz Polārā loka. Lapzemē ir garas ziemas un īsas vasaras. Ziemā saule uz ilgu laiku pazūd aiz apvāršņa. Tad Ziemassvētku vecīša zemē ir polārā nakts. Debesīs mirdz zvaigznes, un bieži var redzēt ziemeļblāzmu.

Ziemeļblāzmas gaisma ir dzeltenā, sarkanā, zaļā, zilā un violetā krāsā. Dažreiz visas šīs krāsas debesīs var redzēt vienkopus. Ziemeļblāzma viņoņas tumšajās debesīs kā logu aizkari, kad tos atvelk un aizvelk. Reizēm debesīs izveidojas krāsainas joslas, kas iegūst karaļa kroņa apveidu.

Ziemeļblāzma padara Ziemassvētku vecīša zemi ļoti skaistu. Šai zemē Ziemassvētku vecītis dzīvo cauru vasaru un ziemu. Viņš gatavojas braukšanai pie bērniem.

(..)Lapzemē Ziemassvētku vecītim ir arī savs pasta kantoris. Uz turieni bērni sūta vēstules no visām pasaules zemēm. Ziemassvētku vecīša adresi var rakstīt dažādi. Tie bērni, kas rakstīs adresi angļu valodā, uz aplokšnes var rakstīt

Finnish Lapland
The Land of Santa Claus.

Somijā Ziemassvētku vecīti zina un pazīst visi cilvēki. Somu zemē viņa vārds ir JOULUPUKKI. Ziemassvētku vecīša adresi tu vari rakstīt arī somu valodā.

JOULUPUKKI
99999 KORVATUNTURI
JOULUPUKINMAA, FINLAND

Ko tu rakstīsi Ziemassvētku vecītim? Vispirms noteikti jāsasveicinās. Tad jāpastāsta, kas tu esi: kā tevi sauc, cik tev ir gadu, ar ko tu kopā dzīvo, kas ir tavi draugi. Ja tev ir draugos suns vai kaķis, vari to uzzīmēt. Vēl tu varētu uzrakstīt, vai ej bērnudārzā vai skolā. Bet varbūt tu kopā ar māsu vai brāli dzīvo mājās. Arī savu māju vari uzzīmēt. Atceries, kas jānovēl vēstules beigās!"

Jautājumi un uzdevumi

2. Ja šo uzdevumu skolēni veic ar grūtībām, tad lietderīgi izpildīt vēl citus vingrinājumus (var rakstīt uz tāfeles):

<i>auksts</i>	<i>burvīgs</i>	<i>vērīgs</i>	<i>ņiprs</i>
<i>brīnišķīgs</i>	<i>rosīgs</i>	<i>labsirdīgs</i>	<i>acīgs</i>
<i>darbīgs</i>	<i>dzestrs</i>	<i>mundrs</i>	<i>lādzīgs</i>
<i>līkums</i>	<i>darbīgs</i>	<i>gudrs</i>	<i>skubīgs</i>
<i>čakls</i>	<i>jautrs</i>	<i>steidzīgs</i>	<i>prātīgs</i>

Pēc tam šos vārdus iesaistīt teikumos. Dažus no tiem var uzrakstīt.

72.–73. lpp.

*Pēc Mirdzas Timmas. **Sniega meitiņa***

*Pēters Brūveris. **Lielā snigšana***

Pieturas punkti

- Sniega nozīme
- Salīdzinājumi

Teksts

"Sniega meitiņu" vispirms lasa skolotājs. Pēc izlasīšanas noskaidro skolēnu pirmos iespaidus: – Kura stāsta daļa patika vislabāk? Kāpēc?

– Kas palīdz Sniega meitiņai?

– Kas notiktu, ja Sniega meitiņa neapklātu zemi ar sniegpārslām?

Papildus var lasīt Kristelas Foglas pasaku "Sniegpārslu bērni" (Kristela Fogla. "Laumiņu pasakas").

Tā zeme, kurā mīt sniega karaliene, protams, ir ļoti auksta un nemīlīga. Sniega karalienei patīk ledus un sniegs. Viņai mīļš ziemeļvējš, tuklie, apaļie sniegavīri un garās, smailās lāstekas. Taču visvairāk viņa mīl bērnus, sniegpārslu bērnus, kurus ne saskaitīt nevar.

Kad ziema ir klāt, cilvēku bērni ilgpiļņiem skatieniem raugās uz pelēkiem padebešiem, cerot, ka drīz sāks snigt. Tad viņi varēs iet laukā un braukt ar ragaviņām vai velt tuklus, apaļus sniegavīrus. Ak vai! Dažreiz sniegu velti gaidīt. Tas tāpēc, ka sniega karalienei vēl nav pietiekami daudz sarmas pavedienu. Sarma ir tas saltais baltums, kas klāj kokus un visus citus augus gluži kā cukura glazūra. Ja tās nav pietiekami daudz, karaliene nevar notamborēt sniegpārslas. Viņa pati savām rokām darina ikvienu pārslīņu. Par to nav šaubu: ja sniegpārslu paliek zem mikroskopa, var redzēt smalku kristālu rakstu. Turklāt katra pārslīņa ir atšķirīga. Roku darbs!

Par laimi, šajā reizē sarmas pavedienu netrūka – visi koki un krūmi bija pilni.

Karaliene apsēdās zem kāda koka un tamborēja pārslu pēc pārslas. Kad koks bija tukšs, viņa apmetās zem cita, kura zarus vēl klāja sarma. Kad karaliene bija notamborējusi daudzas jo daudzas pārslīņas, atnāca liels pulks sniega bērnu. Viņi paņēma gatavās pārslīņas un piepildīja ar tām pelēkos mākoņus. Kad visi bija pilni, ziemeļvējš tos ņēmās pūst un purināt, līdz tie pārsprāga.

Tad sāka birt skaistas, biezas sniegpārslas. Beidzot visi cilvēku bērni varēja vizināties ar ragaviņām un velt tuklus, apaļus sniegavīrus. Un skolā viņiem pat atvēlēja brīvdienu, lai varētu kārtīgi paspēlēties sniegā!

Jautājumi un uzdevumi

2. Mākoņi – pelēki maisi.

Sniegs – balti kažociņi, pūkaina sega, villainīte.

Malas

Puķīti ar šaurām lapām un baltiem ziediem sauc par *sniegpulkstenīti*. No debesīm krīt *sniegpārslas*. Ja vējš griež sniegu pa gaisu, tad ir *sniegpuenis*. Bērni no sniega veļ *sniegavīru*.

Miklu atmiņējumi: *sniegpārslas, sniegpuenis, sniegs*.

74.–76. lpp.

Imbi Muhele. Parunāsim par putniem

Vilfrīds Karstens. Kaķis un krauklis

Pieturas punkti

- Palīdzība putniem un zvēriem ziemā
- Rindkopas
- Dialoga inscenēšana

Teksts

Pēc stāsta izlasīšanas pārrunā, kā var palīdzēt zvēriem ziemā.

Teksts "Parunāsim par putniem" piemērots plāna veidošanai. Piemēram, šajā reizē skolotājs norāda teksta daļu skaitu: 1. daļa – pirmā un otrā rindkopa, 2. daļa – trešā rindkopa, 3. daļa – ceturrtā un piektā rindkopa. Skolēni formulē plāna punktus.

Jautājumi un uzdevumi

1., 2. (76. lpp.) Pārejai no parastas lasīšanas uz inscenēšanu vispirms izmanto lasīšanu lomās, pēc tam pa pāriem dramatizē pasaku. Pievērst uzmanību runas neverbālajiem līdzekļiem: pozai, ķermeņa kustībai, mīmikai, žestiem.

Malas

Ilgas Rismanes dzejoli "Izsalkums" var mācīties no galvas un ilustrēt, izmantojot vingrinājumu "Mācies zīmēt putnus!" (68. lpp.).

76.–77. lpp.

Pēc Leonijas Ozolkalnes. Gribi redzēt Rīgu?

Jāzeps Osmanis. Brašie deguni

Pieturas punkti

- Drošības noteikumi ziemā
- Sakāmvārdi
- Teikumu veidošana

Teksts

Pēc stāsta "Gribi redzēt Rīgu?" izlasīšanas pārrunā arī citus drošības noteikumus, kuri īpaši jāievēro ziemā:

- * kādu apģērbu un apavus valkāt;
- * kā pilsētā iet pa ielu, ja pie māju jumtiem ir lāstekas;
- * kad drikst kāpt uz ledus, ko darīt, ja tas ielūst;
- * kas jāievēro, ja ārā ir slidens (piemēroti apavi, nesteigšanās, pie mājas nokaisīti ceļiņi) u.c.

Jāzeps Osmaņa dzejoli "Brašie deguni" var mācīties no galvas.

Jautājumi un uzdevumi

2. Daudziem skolēniem ir grūti izprast sakāmvārdu jēgu, tāpēc ieteicams veikt vēl citus vingrinājumus. Var jautāt: "Kurus sakāmvārdus teiks par cilvēku, kurš piešaus mēli rokturim, kurus par to, kurš to nedarīs?"

*Acs redz tālu, prāts – vēl tālāk.
Vīrs kā miets, prāts kā siets.
Muļķim muļķa alga.
Kas labi domā, tas gudri dara.*

78.–80. lpp.

*Pēc Margaritas Stārastes. **Leduspuķe**
Jūlija Krūmiņa. ****

Pieturas punkti

- Puķes un leduspuķes
- Sinonīmi

Teksts

Pirmo reizi tekstu lasa skolotājs un uzdod jautājumus par teksta saturu:

- Kur aug ģerānija?
- Kas puķi apciemo?
- Ko ģerānija kādu rītu pamana loga rūti?
- Ko viņa domā par leduspuķi?
- Kas notiek pēc tam?
- Kas atbrīvo puķes lapiņu no gūsta?

Arī Jūlijas Krūmiņas stāsta fragmentu vispirms lasa skolotājs, iepriekš rosinot bērnus iedomāties autorei aprakstīto ainu. Pēc tam kopā veido vārdisko ilustrāciju, mācoties to arī vārdiski "izkrāsot". Tikai tad dod uzdevumu: ilustrēt šo tekstu uz papīra – pirmajai rindkopai viens zīmējums, otrajai – otrs. Tātad te būs izveidota grafisko ilustrāciju kopa, kurā atainots literārā darba saturs.

Klausīšanās prasmju pilnveidošanai stundā var lasīt Kristelas Foglas pasaku "Puansetijas laumiņa" (Kristela Fogla. "Laumiņa pasakas").

Puansetijas laumiņa

Māte Zeme vēlreiz uzmeta skatienu saviem puķu bērniem, lai pārbaudītu, vai viņi beidzot visi sakāpuši savās gultiņās. Vairums puķu bērnu jau gulēja, bet viens neparko negribēja doties pie miera.

Māte Zeme noglāstīja puķītei galvu un teica:

– Nu tev noteikti jāliekas gulēt! Citādi nebūsi atpūtusies, kad nākamgad atkal būs klāt pavasaris. Un tad tu aizgulēsies. To taču tu nevēlies, vai ne?

Puķes bērns papurināja galvu.

– Nē, māmiņ, – mazā nočukstēja, – bet es nespēju aizmigt. Pati nezīnu, kāpēc.

– Pastāstišu tev Ziemsvētku stāstu. – Un Māte Zeme apsēdās blakus puķu bērnam. – Reiz sirmā senatnē bija Ziemsvētku nakts – gluži kā šonakt. Zvaigžņu bērni šai naktij par godu bija īpaši nospodrinājuši zvaigznes, lai tās spoži mirdzētu debesīs. Taču viens bērns to nebija darījis, jo negribēja būt debesīs. Viņš vēlējās doties uz zemi, lai redzētu, kā cilvēki svin Ziemsvētkus. Tāpēc viņš lēca lejā un zibenīgi šāvās uz zemi.

– Skat, skat! – ļaudis sauca. – Kritoša zvaigzne! Tai jābūt Ziemsvētku zvaigznei. Ziemsvētku zvaigzne ir kaut kas īpašs. Tagad katrs var kaut ko vēlēties, un vēlēšanās piepildīsies.

– Vai tā ir taisnība? – puķes bērns satraukts iesaucās.

Māte Zeme smiedamās piekritoši pamāja, ievīstīja mazo segās un sacīja:

– Taisnība gan, bet nu tev jāguļ! Pasapņo par Ziemsvētku zvaigzni!

Māte Zeme jau krietnu laiku bija projām, bet puķes bērns nevarēja un nevarēja aizmigt. Mazā neatlaidīgi lūkojās griestu lodziņā, jo cerēja ieraudzīt Ziemsvētku zvaigzni. Viņa zināja, ko vēlēties. Un viņas pacietība tika atalgota: pēkšņi debesīm pārslīdēja kritoša zvaigzne.

Puķes bērns iesaucās: – Es vēlos būt Ziemsvētku zvaigzne! – Piepeši pazemes istabiņā atmirdzēja gaisma, un viņas acu priekšā stāvēja skaista puķu feja.

Smaidot viņa skatījās uz puķes bērnu un sacīja:

– Tava vēlēšanās piepildīsies. Tu kļūsi par skaistu, sarkanu puansetiju, kura Ziemsvētkos rotās ļaužu mājokļus. Tu Ziemsvētkiem dāvāsi siltu, sārnu mirdzumu.

Puķes bērns uzmeta fejai pateicības pilnu skatienu un, pirms paspēja ko sacīt, skaistas puansetijas veidolā jau stāvēja līdzās Ziemsvētku eglei.

– Urā! – iesaucās puansetijas laumiņa. – Beidzot es varu svinēt Ziemsvētkus – tāpat kā cilvēki! Visiem novēlu ļoti, ļoti priecīgus Ziemsvētkus un laimīgu Jauno gadu!

Malas

Kā jākopj istabas augi ziemā

* Ja dzīvokli ir centrālapkure, augi jānovieto pēc iespējas tālāk no radiatoriem.

* Jāraugās, lai augu lapas neskartos pie loga rūts.

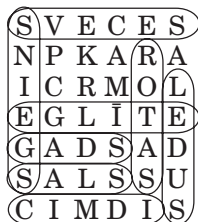
* Ziemā augi jāaplaista tikai nedaudz un no rīta.

* Papildmēslojumu puķēm parasti dod vienu reizi mēnesī.

* Augiem nepieciešams svaigs gaiss. Taču ziemā, kamēr logs ir atvērts, augi jānovieto tālāk no loga, lai tie nesaukustētos.

* Ziemā augus nepārstāda.

"Ziemīgie" vārdi:

80.–81. lpp.

Pēc Mauri Kunnasa. 12 dāvanas Ziemassvētku vecītim

Pēc Mauri Kunnasa. Pirmā dāvana

Pieturas punkti

- Ziemassvētku pārsteigumi un dāvanas
- Apsveikumi

Teksts

Klausīšanās prasmju pilnveidošanai šajā un turpmākajās stundās skolotājs var lasīt priekšā Mauri Kunnasa grāmatu "12 dāvanas Ziemassvētku vecītim" (Apgāds Zvaigzne ABC).

Jautājumi un uzdevumi

3. Stundā ieteicams uzrakstīt apsveikuma kartīti. Skolotājs dod paraugus gan tādai kartītei, kurā ir tikai vēlējums, gan tādai, kurā uzrakstīts arī kāds dzejoļa pants vai tautasdziesma.

Malas

Latviešu tautasdziesmas par Ziemassvētkiem var rakstīt apsveikuma kartītēs.

82.–84. lpp.

Eduards Zicāns. Ziemassvētki

Bronislava Martuževa. Putniņš pārlidoja...

Vilis Plūdonis. Ziemassvētku gaidās

Valda Mora. Bērna lūgšana

Laimonis Vāczemnieks. Ziemas miers

- Dzejoļu mācīšanās Ziemassvētkiem

Šeit visnotaļ atbalstāma skolēnu iniciatīva iegaumējamā dzejoļa izvēlē.

85.–86. lpp.

Kārlis Skalbe. Ziemas prieks

Erna Taube. Tikai vienu

Pieturas punkti

- Sižetiska dzejoļa lasīšana
- Labdarība Ziemassvētkos

Teksts

Pirms dzejoļa lasīšanas skolēni dalās pieredzē par ziemas priekiem: slidošanu, slēpošanu, sniegavīru un cietokšņu celšanu, pikošanos. Pēc tam skolotājs vai labs lasītājs izlasa dzejoli.

Tad skolotājs var dot tādus lasīšanas uzdevumus, kuru izpildē bērni vingrinās lasīšanā un vienlaikus nostiprina satura izpratni. Piemēram:

– Izlasi vārdus, kurus zēns saka mātei!
– Pusbalsī lasot, iemācies raiti izlasīt tās rindas, kuras stāsta par to, ko dara Duksis!

– Kuras rindas attēlo dabas ainavu?

Kad skolēni iepazīnušies ar dzejoļa daļām, viņus rosina uz apkopjošām pārrunām.

– Kāpēc Duksis nesēdēja kamanās?

– Kā bērni priecājās par ziemu?

– Ko jūs jutāt, lasot rindas par sniegu un ziemas prieku?

Pēc pārrunām vingrinās dzejoļa izteiksmīgā lasīšanā.

Stāstiņš "Tikai vienu" dod ierosmi pārrunāt par labdarību Ziemassvētkos.

Malas

Mīklu atminējumi: *gads, svece, egle.*

87. lpp.

Pēc Imbi Muheles. Ziemassvētkos

Pieturas punkts

- Ziemassvētku brīvdienas

Teksts

Pārrunas par dabas skaistumu un tās saudzēšanu. Atvadīšanās no šīs grāmatiņas un laba vēlējumi klasesbiedriem Ziemassvētkos.

METODISKI IETEIKUMI "VALODAS GUDRĪBU GRĀMATAS" IZMANTOŠANAI

VĀRDS. (25 STUNDAS)

Skaņas un burti

Vārds grāmatas I daļā ir skatīts no fonētikas viedokļa – skolēnu darbības objekts ir jēdzieni "skaņa", "burts", "zilbe".

Fonētikas zināšanas un prasmes agri vai vēlu kļūst cilvēkam nepieciešamas, ja viņš vēlas apgūt pareizu runu un rakstību. Lai ar dzirdi adekvāti uztvertu citu cilvēku runu, ir nepieciešama attīstīta valodas/fonemātiskā dzirde: tā palīdz atšķirt vārdus un to nozīmes, pēc intonācijas atšķirt izsacījumu nozīmes nianšes. Sakarā ar masu komunikācijas līdzekļu attīstību un cilvēku darbības sfēras paplašināšanos pieaug mutvārdu runas nozīme: mēs vairāk klausāmies un runājam. Tāpēc pieaug arī nepieciešamība attīstīt pareizrunu – neprecīza vai nepareiza izruna novērš saziņas partnera uzmanību no izteikuma satura.

Skolēnu fonētiskajām prasmēm ir svarīga loma arī rakstības apguvē. Mutvārdu runas prasmi bērns līdz noteiktam līmenim var apgūt bez mācīšanās, turpretī rakstīt ir īpaši jā mācās. Bērnam ir jāapgūst ne tikai pareizrakstības noteikumi un to praktiskās lietošanas prasme, bet arī rakstības tehniskā puse. Mutvārdu runu pat mazs bērns no paša sākuma izmanto saziņai, bet rakstība (rakstu runa) ir speciāli jā mācās, līdz to var izmantot minētajā nolūkā.

Tā kā latviešu valodas pareizrakstībā liels īpatsvars ir fonētiskajam principam, neapstrīdami, ka skolēniem ir svarīgi apgūt pareizu (vārdu) izrunu, labi attīstītu fonemātisko dzirdi un vārdu skaņu analīzes prasmi.

Arī lasīšanas kvalitāti nosaka tādi fonētiska rakstura rādītāji kā intonācija un pareizruna. Turklāt neatkarīgi no tā, pēc kādām metodēm skolēni mācās lasīt un rakstīt, sava vieta vienmēr būs ierādāma *skaņas–burta* un *burta–skaņas* attieksmju apguvei. Lasīšanā virzās no burta uz skaņu, bet rakstīšanā – otrādi.

Labas fonētiskās prasmes ir nepieciešamas arī kā pamats sekmīgai nākamo izglītības posmu apguvei. Latviešu valodas pareizrakstības apguvē nevar iztikt bez fonētiskajām zināšanām un attiecīgajām prasmēm.

Jaunākajās klasēs zināšanas par valodu skolēni gūst praktiskā darbībā: viņi lieto valodu, vēro tās komponentus, analizē, salīdzina, spriež, vispārina. Vienkāršā meklējumdarbībā skolēni nonāk pie valodas jēdzieniem, parādībām un likumībām. Jaunākajās klasēs tikai aizsāk veidot apzinātu attieksmi pret dzimto valodu. Fakts, ka Zilēns pavēsta valodas "gudrības", nenozīmē, ka tās skolēniem ir jāmacās no galvas. "**Gudrības**" – tas ir **orientieris** skolēnu un skolotāju jēgpilnai mācību darbībai. "Gudrības" rāda galvenās apgūstamās prasmes. Tā, piemēram, "gudrība" *Vārdā burti ir noteiktā secībā* norāda:

Piedāvājiem vingrinājumus vārdu skaņu sastāva noteikšanai! Bez stabilas skaņu / burtu analīzes prasmes nav iespējams racionāli apgūt pareizrakstību!

"Gudrība" *Patskaņi ir skaņas, kuras izrunājot gaiss brīvi plūst cauri mutei* norāda:

Vingrinieties skaņu un vārdu izrunā! Vērojiet skaņu izrunu! Pievērsiet uzmanību īso un garo patskaņu pretstatījumam!

Ar laiku skolēni arī iegaumēs patskaņus, bet tas nav noteicošais rādītājs.

Arī divskaņu, līdzskaņu un ikkatras turpmākās mācību vielas apguvē ir jāakcentē skolēnu praktiskā darbība, ko caurvij un vieno valodas elementu vērojumi, skolēnu spriedumi par tiem un Zilēna "gudrības", kurās gludi formulēti skolēnu vērojumi.

Jāatzīmē, ka skolēnu praktiskās valodiskās darbības izvirzīšana priekšplānā, neaizmirstot arī elementārus teorētiskus vispārinājumus, ir visu "Valodas gudrību grāmatas" nodaļu iezīme.

No kā sastāv vārds?

- Nav jāizmanto (arī turpmāk) visi vingrinājumi, t.i., nav "jāizņem viela", ja, piemēram, jūsu skolēni jau labi saklausa vārdā ietilpstošās skaņas un attiecīgi pareizi raksta. Tomēr 2. klases sākumā vēl pievērsiet īpašu uzmanību skolēnu fonemātiskās dzirdes, izrunas un vārdu skaņu analīzes prasmes attīstīšanai, lai nostiprinātu 1. klasē apgūto.
- Arī visi uzdevumu nosacījumi nav jāizmanto. Savureiz nolaset tos skolēniem priekšā. Izvēlieties nosacījumus **atbilstoši** jūsu skolēnu **vajadzībām**. Tikai jūs varat zināt, kas konkrētā brīdī ir aktuāls jūsu audzēkņiem.

- Jau grāmatas sākumā ir iestrādāti TEKSTVEIDES elementi. Būtībā tas ir tikai rosinājums **sākt** sistemātiski un pēctecīgi veidot skolēnu tekstveides prasmi. Daudzas no idejām ir rodamas arī lasāmo tekstu metodiskajos ieteikumos.
- Piedāvāriet (arī turpmāk) skolēniem izvēles iespēju. Savureiz ļaujiet skolēniem pašiem izvēlēties uzdevumu, tā tematiku, nosacījumus, izpildes veidu, radošuma pakāpi, sadarbības partneri utt. Izvēles brīvības izjūta paaugstina skolēnu iekšējo aktivitāti.

Latviešu valodas skaņas

- Salīdzinot patskaņu un līdzskaņu izrunu, skolēni praktiski mācās atšķirt skaņas pēc to artikulārajām un akustiskajām īpatnībām. Skaņu grupas nav jāiegaumē. Atzīstami, ja skolēni spēj noteikt skaņu piederību pēc iepriekš minētajām īpatnībām, kas ir dotas arī attiecīgajā "gudrībā".
- Tekstveides uzdevumus saistiet ar tobrīd "pētāmo" valodas elementu.
- Izvērtējiet skolēnu prasmi atšķirt pēc izrunas un dzirdes īsos un garos patskaņus, balsīgos un nebalsīgos līdzskaņus. Minēto skaņu diferencēšanas spējai ir noteicoša loma latviešu valodas pareizrakstības apgūvē. Skaņu atšķiršanas spējas attīstīšana – tas ir jaunāko klašu mācību uzdevums.
- Turpiniet vingrinājumus vārdu skaņu sastāva un skaņu secības noteikšanai.
- Ievadiet skolēnus morfoloģisko rakstījumu apgūvē (*draugi – draugs, labi – labs* u.c.). Kopā ar skolēniem izvirziet tādu vispārinātu "gudrību" kā vārdu pārveidošanas paņēmieni, lai noteiktu vārdu beigu rakstību. Tas ir īss un racionāls paņemiens, ko skolēni turpmāk izmantos līdzīgos gadījumos.
- Pievērsiet skolēnu uzmanību dubultoto līdzskaņu skanējumam un rakstībai. Iesaistiet vingrinājumos biežāk nepieciešamos vārdus ar dubultoto līdzskaņu burtiem. Izmantojiet arī vārdu diktātus. Pie sienas varētu būt attiecīgo vārdu tabulas ar izceltiem dubultoto līdzskaņu burtiem. Šāds paņemiens veicina netīšo apguvi.
- Māciet skolēnus izmantot grāmatas "gudrības", lai rastu atbildes uz Zilēna jautājumiem: *Vai tu proti? Vai tu zini?*

Alfabēts

- Neizvirziet prasību iegaumēt alfabētu vienā paņēmienā vai nodaļas mācīšanās laikā. 2. klasē ir svarīgi izprast alfabēta būtību, tā praktisko izmantošanu un gūt atbilstošas sākotnējās prasmes: kad skolēni kārto vārdus alfabēta secībā, viņi izmanto alfabēta paraugu.

- Izmantojiet atkārtoti dažus vingrinājumus, kas sekmē alfabēta ne-tišu iegaumēšanu. Tā, piemēram, J. Baltvilka dzejoli "MĪ un ŽĒ" mācoties atkārtoti pa daļām, skolēni ne tikai izjutīs ritmiskuma pie-vilcību, bet, jādombā, vismaz daļēji iegaumēs arī alfabētu.
- Izstrādājiet nelielus projektus – vārdnīciņas ("Ziedi", "Koki", "Ku-kaiņi" u.c.). Tajās skolēni ne tikai kārtō vārdus alfabēta secībā, bet arī, izmantojot savu pieredzi un papildinformāciju, apraksta objek-tus, zīmē un krāso tos. Grupu darbā katrs skolēns sagatavo vienu vārdnīcas lapu, kurā ir informācija par vienu objektu. Vienā augšējā stūrī ir liels attiecīgais burts, kurš atvieglo lapu, respektīvi, vārdu sakārtošanu alfabēta secībā pirms vārdnīciņas "iesiešanas".

Zilbe. Vārdu dališana pārnešanai jaunā rindā

- Nostipriniet skolēnu 1. klasē apgūto prasmi dalīt vārdus zilbēs, lai to izmantotu vārdu pārnešanā.
- Seciniet kopā ar bērniem, kāpēc vispār ir jāprot dalīt vārdus zilbēs. Šim nolūkam izmantojiet žagatas Sisijas rakstu darbu un pašu sko-lēnu pieredzi.
- Skolēni iepazīst trīs vārdu pārneses noteikumus, ko viņi nostiprinās un papildinās turpmākajās mācībās. Vārdu pārnesi tuviniet reāla-jiem rakstīšanas apstākļiem – sadaliet lapu 3 vai 4 slejās un rakstiet tajās pēc kārtas. Tā skolēniem rodas dabiska nepieciešamība pārnest vārdus.

TEIKUMS (11 STUNDAS)

- Šinī nodaļā visspilgtāk izpaužas mācību komunikatīvā daba. Dau-dzos vingrinājumos ir izmantotas runas situācijas ar to komponentiem – vidi, tēmu, adresātu, saziņas nolūku. Tradicionālā *Sadomājiet teikumu!* vietā skolēni veido izteikumus, kas pamatojas konkrētajā situācijā. Skolēnu mutvārdu un rakstu runa kļūst saturīga, emo-cionāli piesātināta. Priekšplānā ir izsakāmā doma, atbilstoši kurai skolēni izvēlas valodas līdzekļus.
- Dodiet iespēju skolēniem vingrināties vairāku saziņas uzdevumu izpildē: 1) informēt, 2) gūt informāciju, 3) ietekmēt saziņas partneri (pārliecināt, lūgt, nosodīt utt.). Skolēni attiecīgi lieto dažādus tei-kumus pēc izteikuma mērķa, un viņu darbība piedāvātajās runas situācijās ir vairāk vai mazāk motivēta.
- Laiku pa laikam arī seciniet, kādus teikumus katrreiz skolēni iz-manto, lai veiktu saziņas uzdevumu (lai uzzinātu kaut ko no saziņas partnera, lai pats par kaut ko vēstītu, lai kādu brīdinātu, apsveiktu u.tml.).

- Vingrinieties arī deformētu teikumu sakārtošanā. Lai arī 8 gadus veci bērni ir apguvuši elementāru mutvārdu saziņas prasmi, tā ir kopjama un pilnveidojama.
- Aiciniet skolēnus meklēt un noformēt papildu informāciju par kādu tematu. Veltiet klasē laiku skolēnu patstāvīgo meklējumu publicēšanai.
- Aiciniet skolēnus kopīgi uzrakstīt grāmatu, kuras atvēršanas svētki varētu notikt ap Ziemassvētkiem. Šādu nelielu projektu izstrādē skolēni ir motivēti literārajai jaunradei, jo parasti kopīgajās grāmatiņās ievieto katra skolēna darbu (-us).
- Aizvien biežāk izvirziet skolēniem kaut nelielus mutvārdu un rakstveida tekstveides uzdevumus. Nu skolēni ir jau atguvušies pēc vasaras brīvdienām, kā arī nostiprinājuši un pilnveidojuši rakstības prasmi.

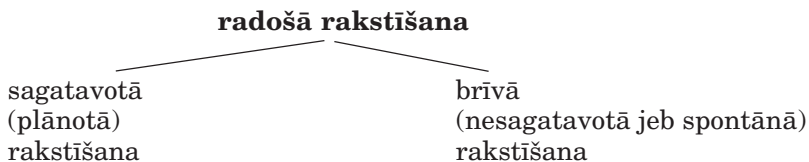
TEKSTS (9 STUNDAS)

- Šīs nodaļas mērķis ir nostiprināt un papildināt iepriekšējās nodaļās apgūtās prasmes. Mācību saturiskie un metodiskie piedāvājumi palīdz skolēnam praktiskā valodiskā darbībā saskatīt teksta būtiskās pazīmes un dažus tekstveides noteikumus. Skolēni, piemēram, meklē lieko teikumu stāstījumā, vērtē, vai stāstījums ir pabeigts, vai tas atbilst tematam utt.
- Pievērsiet skolēnu uzmanību veidojamo tekstu tematam un galvenajai domai: **Par ko** tu gribi pastāstīt? **Ko** tu gribi pastāstīt par ...? Tas nozīmē rosināt skolēnus apdomāt tekstveidē svarīgas lietas pirms runāšanas un rakstīšanas, kā tas parasti notiek t.s. sagatavotajā valodiskajā darbībā. Ir, protams, gadījumi, kad galvenā doma kļūst skaidra tikai izklāsta gaitā. Arī brīvajai jeb nesagatavotajai rakstīšanai un runāšanai ierādiet savu vietu, lai skolēni gūtu arī spontānas darbības pieredzi.
- Sacerēšanas motivācijai piedāvāji skolēniem izvēles iespēju – par ko sacerēt, kurā žanrā, kā noformēt savu darbu un tamlīdzīgi.
- **TEKSTA un TEKSTVEIDES** kā mācību satura apguve 2. klasē ir tikai aizsākama. Neuzskatiet, ka viss grāmatā dotais ir jāapgūst 2. klasē. Tekstveides prasmes ir pilnīgojamas turpmākajās mācībās. Turklāt arī lasīšanā skolēni daudz strādā ar dažādiem tekstiem no tipa, žanra, stila viedokļa.

PIEZĪMES PAR VINGRINĀJUMU RAKSTURU

- "Zilē" ievērojama vieta ir ierādīta skolēnu radošajai darbībai mutvārdos un rakstveidā. Tas panākts, caurvijot tādus elementus kā TEKSTS un TEKSTVEIDE. Metodisko pieeju meklējumos parasti vairāk diskutē par rakstveida vingrinājumiem, arī skolēnu radošās darbības aspektā – acimredzot tāpēc, ka rakstu runas apguve ir daudz sarežģītāka nekā mutvārdu runas apguve.

Skaidrības labad ir lietderīgi attēlot shēmā pašlaik bieži dzirdamus jēdzienus "radošā rakstīšana", "brīvā rakstīšana" u.c.:

Sagatavotajā radošajā rakstīšanā skolēni iepriekš vingrinās noitektā mērā ievērot tekstveides noteikumus: pārrunā idejas, vērtē ideju atbilstību tematam, domās plāno izklāstu u.tml.

Brīvajā jeb nesagatavotajā rakstīšanā skolēni vārda pilnā nozīmē brīvi izklāsta domas, bieži vien pat par brīvi izvēlētu tematu, kā arī brīvi izvēlētā žanrā un stilā. Brīvo rakstīšanu dēvē arī par spontāno rakstīšanu, jo nereti, piemēram, lasīšanā, skolēniem piedāvā rakstveidā momentāni izteikt savu viedokli kādā jautājumā: *Ko jūs gribētu teikt X?* vai *Izvērtē X rīcību!*, vai *Kā tu būtu rīkojies X vietā?*, vai *Ko tu vēl gribētu uzzināt no X par minēto notikumu?* utt.

Brīvajā rakstīšanā priekšplānā izvirzās paužamās domas. Nepievērš uzmanību teksta strukturēšanai un rakstības pareizībai.

Rodas jautājums, cik liela vieta brīvajai rakstīšanai būtu ierādāma jaunākajās klasēs. "Zīles" autore uzskata, ka sagatavotajai un brīvajai rakstīšanai ir jābūt saprātīgā līdzsvarā. Ja aizraujas ar brīvo rakstīšanu, novārtā var palikt rakstības pareizības un teksta strukturēšanas prasmju pedagoģiski vadīta, mērķtiecīga attīstīšana. Dot skolēniem iespēju apgūt stabilus pareizas un strukturētas rakstīšanas pamatus – tas ir jaunāko klašu skolotāju uzdevums.

Nenoliedzami, ka tikai radošajā rakstīšanā parādās cilvēka pareizrakstības apguves līmenis. Radoši rakstot, uzmanība koncentrējas uz izsakāmām idejām un rakstīšana kļūst tikai par līdzekli ideju izteikšanai. Tāpēc tieši radošās rakstīšanas kvalitāte daudz maz objektīvi parāda rakstītāja pareizrakstības iemaņu automatizēšanās pakāpi.

Tātad vismaz teorētiski ir jānošķir rakstīšanas divējādās funkcijas jaunākajās klasēs:

1) rakstīšanas process visā tā sarežģītībā un daudzveidībā ir skolēnu darbības objekts; viņiem pamazām ir jāapgūst rakstīšanas tehniskie, grafēmiskie un pareizrakstības noteikumi;

2) rakstīšana ir domu izteikšanas līdzeklis, kad rakstīšanas tehniskie u.c. nosacījumi rakstītāja apziņā un praktiskajā darbībā atvērās otrajā plānā vai rakstītājs tos vispār vairs neapzinās.

Jaunākajās klasēs ir nepieciešams ievērot rakstīšanas divējādās funkcijas, lai, pārāk aizraujoties ar vienu, neatstātu novārtā otru. Tāpēc "Zilē" līdzās radošās rakstīšanas rosinājumiem ir ierādīta vieta arī tradicionālajiem norakstiem un diktātiem.

- **NORAKSTIEM** ir tāda priekšrocība, ka skolēnu acu priekšā ir pareizi uzrakstīts teksts, ko viņi uztver ar redzi.

Skolēniem jau no 1. klases būtu ierādāma pareiza, t. i., apzināta norakstīšana, lai tā būtu efektīva. Apzināti norakstīt – tas nozīmē nenorakstīt pa burtiem, bet pa zīlēm (1. klasē) un vārdiem. Tā rakstītājam rodas vesela vārda redzes un attiecīgo kustību uztveres priekšstati.

Skolēnos veido pareizas norakstīšanas paradumu: izlasa vārdu, vēro tā rakstību, raksta vārdu, cenšoties uzrakstīt to bez ieskatīšanās paraugā. Līdzīgi rīkojas, kad skolēni spēj atcerēties un rakstīt vairākus vārdus vai pat teikumu. Pēc uzrakstīšanas mēcās pārbaudīt pareizību, izmantojot salīdzināšanu ar paraugu (lasot, saskaitot burtus vai tikai garo patskaņu burtus u.tml.). Katrā ziņā tendence ir šāda: mācīt (-ties) norakstīt bez biežas ielūkošanās paraugā.

Bez "tīrajiem" norakstiem ir arī citi. Atgādinājumam daži veidi: noraksti ar pasvītrojumiem vai izlaistu vienību ievietošanu, vai ar pārveidojumiem un papildinājumiem, brīvie un izlases noraksti.

- **DIKTĀTI** arī ir nepieciešami rakstības apguves sākuma posmā. Runa ir par mācību, nevis kontroles diktātiem.

Rakstot diktātu, skolēnu uzmanības lokā ir rakstīšanas pareizība, nevis izsakāmā doma. Tas nostiprina vārdu rakstības tēlu un atbilstošu kustību kompleksos priekšstatus. Kā zināms, katram rakstītājam ir nepieciešams savs atkārtojumu skaits, lai apgūtu automatizētu pareizu rakstību. Tāpēc vilinoša, bet savā ziņā bīstama no pareizrakstības viedokļa ir pārlietu liela paļaušanās uz brīvo rakstīšanu. Līdzsvaram ir nepieciešama vingrinājumu dažādība.

Savureiz mērķtiecīgi ir pat vārdu diktāti, ja mācību nolūks ir nostiprināt kādu rakstījumu, piemēram, vārdu beigu rakstību (*karogs*,

zelts u.c.). Rakstīšana, papildināta ar rakstījuma pārbaudes paņēmiena nostiprināšanu, veido noturīgu prasmi, ko ar laiku ir iespējams pārnest uz visām līdzīgām rakstības situācijām.

Daži diktātu veidi: dzirdes un redzes diktāts, diktāts ar uzdevumu, izlases, brīvais, radošais diktāts, "Centies saklausīt!" (fonā skan mūzika vai troksnis, skolēni raksta diktātu), "Skolēns diktē skolēnam" (skolēnus sadala grupās, skolotājam ir diktāta teksts, viens no grupas iet pie skolotājas izlasīt diktējamo vienību, ko pēc tam diktē saviem grupas biedriem), "Iegaumē!" (diktāta vienību diktē tikai vienreiz, skolēniem jācenšas pierakstīt to iespējami precīzi).

- **Strādājot ar "Valodas gudrību grāmatu", darba lapas (VGG) izmantojamas radoši pēc skolotāja ieskatiem.**

PASKAIDROJUMI PAR DARBA LAPĀM, IZMANTOJOT GLD – I

2. darba lapa

4. Krustvārdu mīklas atminējums:
horizontāli – *skola, soma,*
vertikāli – *sols, lapa.*

3. darba lapa

3. Krustvārdu mīklas atminējums:
dille,
jāņoga,
ķirbis,
zemene,
astere.

4. darba lapa

2. Pareizie skaidrojumi:
ruds – sarkanbrūns, lietavas – ilgstošs lietus.

4. Tabulu var papildināt ar šādiem vārdiem:

Rudens

Rudīte
Mārtiņš
Miķelis

Ziema

Sarma
Pārsla
Sarmīte
Sarmis

Pavasaris

Ieva
Marts
Maija
Vizbulīte
Vijolīte
Asne

Vasara

Roze
Augusts
Jūlijs
Rasa

6. Burtu virknē dota mīkla:

Putns skrien, spārni pil.

Atminējums: *mākonis un lietus.*

5. darba lapa

Klausīšanās teksts

Mirdza Kļava

Kā pelēnam gadījās gadījums

Pelēns domāja, ka mazais susuriņš ir viņa labākais draugs.

Tā pelēns domātu vēl šodien, ja viņam nebūtu gadījies gadījums. Un gadījums bija tāds.

Reiz pelēns un susuriņš, draudzīgi runājoties, cieši blakus čāpoja pa meža taku. Viņiem pretī nāca lielā žurka. Tā pati, par kuru visi zināja – viņa briesmīgi un šausmīgi neieredz pelēnu.

Susuriņš, ieraudzījis lielo žurku, atlēca nost no pelēna un sāka iet tecīņus. Nonācis blakus pretimnācējai, viņš, dziļi paklanījies, sveicināja:

– Labdien! – Un vēl steidzās piebilst: – Es šo pelēnu nepazīstu. Nemaz nezinu, vai tāds pelēns vispār ir.

– Labi, labi, – žurka norūca, uz susuriņu pat nepavērusies.

Kad žurka bija krietnā gabalā, susuriņš apstājies sagaidīja pelēnu.

– Kur tu tik lēns, – viņš pārmeta, – varbūt neredzi: es taču tevi gaidu.

– Kāpēc gaidi? – pelēns nesaprata. – Nupat tu apgalvoji: nemaz nepazīstot mani.

– Jocīgais, – susuriņš brīnījās, cik pelēns neattapīgs, – lielā žurka ir prom, un es atkal tevi pazīstu.

(Lasāmgrāmata skolai un mājai. – R.: Zvaigzne ABC, 1995)

3. Jānogriež pa norādīto līniju, lai varētu samainīties zīmītēm.

6. Atšifrējums: *Īsts draugs neatstāj draugu nelaimē.*

7. darba lapa

2. Tabulā ir šādi 8 augu nosaukumi:

vīgrīze, raspodīņš, mällēpene, lakacis

ķimene, asinszāle, kumelīte

vērmele

8. darba lapa

2. Trūkstošie vārdi tautasdziesmās:

vāverīte, kurmītim, vilks, zaķim.

3. Krustvārdu mīklas atminējums:

horizontāli – *lapsa, zaķis, vilks,*

vertikāli – *lūsis, alnis.*

9. darba lapa

1. Mīklu atbildes – *zvaigznes, svece.*

3. Teikumos paslēpušies šādi ēdienu nosaukumi:

... noslau(kot letes),...

... ma(zī, vi)jīgi ...

... kar(pas tēti)s ...

Ku(kū! Ku)plā ...

... cau(rule ti)ka ...

...(Kīse li)ka ...

4. Atšifrējums:

Skaties abām acīm, klausies abām ausīm.

Kur, Jumīti, tu gulēji...

Papildinformācija

Re, kur Jumis, – esi laimīgs!

Ir klāt Miķeļu laiks, kad rudens pusē diena un nakts vienādā garumā, kad dzērves aizlidošanas aiznes launagu līdzī. Nu jau visai ražai jābūt zem jumta un kaut kas vēl jāpaveic, lai arī nākamajā gadā labi veiktos, lai laukiem netrūktu auglības un mājās visa vienmēr būtu diezgan. Senči katru reizi, beidzot lielo rudens ražas vākšanu, ķēra Jumi. Vai zini, kas tas tāds ir? Izrādās, ka par Jumi sauc katru dubultaugli – divas kopā saaugušas vārpas uz viena stiebra, divus riekstu kodolus vienā čaulā vai divas plūmes pie viena kātiņa. Tai pašā laikā Jumis ir pati auglība un svētība, kas slēpjas visā rudens ražā, un katrs var pats iedomāties, kāds tas Jumis izskatās. Vienam šķiet, ka viņam ir miežu svārki, rudzu kreklis un apeniņu cepurīte, citam –, ka viņš ir vecītis ar dzelteniem zābakiem, cits redzējis Jumi ar auzu skaru cepurīti. Vai tu arī esi redzējis vai kā citādi saticis Jumi? Zini, ka tas, kurš atrod Jumi un patur pie sevis, kļūst bagāts, bet tas, kurš Jumi dāvina otram, vienmēr ir laimīgs.

Jumja dziesmiņa

(latviešu tautasdziesma)

Kur, Ju - mī - ti, tu gu - lē - ji, kur, Ju - mī - ti, tu gu - lēj'

šā - du ga - ru va - sa - ri - ņu, šā - du ga - ru va - sa - riņ'?

Tīrumiņa galiņā(i)
Zem pelēka akmentiņ'.

Jumīts ratus kaldināja
Deviņiem(i) riteņiem,

Ar ko rudzus vizināt(i)
No tīruma sētiņā.

Jumīšam(i) klaipu cepu
Triju rītu malumiņ'.

Ne deviņi nevarēja
Jumja klaipu kustināt.

(M. Mellēna, I. Irbe. Rudens spēles. – R.: Atols, 1994)

1. uzdevums

Klētī: *rudzi, mieži, auzas, griķi, kvieši.*

Pagrabā: *kartupeļi, burkāni, bietes, kāļi, rutki.*

4. uzdevums

1. – *bumbieri*, 2. – *ķirbis*, 3. – *kartupeļi*, 4. – *medus*, 5. – *ķiploki*, 6. – *miķeļi*, 7. – *labība*, 8. – *kāposti*, 9. – *bietes*, 10. – *zirņi*, 11. – *grozi*, 12. – *pupas*, 13. – *sīpoli*.

5. uzdevums

Atšifrējums: ... *zeme dodas atpūtā.*

Atbrauca Mārtiņš, atribināja...

Papildinformācija

Pēc Mārtiņa Vīpuļa

Mārtiņi latviešu gadskārtu paražās ir svinama diena, kas iezīmē rudens beigas un ziemas sākumu.

Mārtiņi noslēdz garu un smagu darba posmu, kurš sākas ar rudzu pļauju un turpinās pēc Miķeļiem, kad veic atlikušos rudens darbus, pirms zeme nav aizgājusi pie miera. Līdz Mārtiņiem jābeidz rudens aršana un kulšana, lai nosvinētu arī apkūlības. Pēc Mārtiņiem beidzas arī pieguļas un ganu laiks, nokauj tos lopus, kurus neturēs pa ziemu. Galvenās rūpes un rituāli veltīti mājlopu, galvenokārt zirgu, pārziemošanai.

Mārtiņu visjautrākā un skaidrākā ieraža ir senie masku gājieni, kas sākas ap Mārtiņiem, turpinās Ziemassvētkos un beidzas Meteņos.

Maskās ļaudis mēģināja attēlot tos spēkus, kurus gribēja atvairīt vai kuru labvēlību iegūt.

Latviešu maskošnās tradīcijās nosacīti var izšķirt trīs masku grupas.

1. Personu maskas, piemēram, nāve, velns, garā sieva, mazais vīriņš, mironis u.c.

2. Dzīvnieku un putnu maskas, piemēram, lācis, dzērve, zirgs, āzis, kaza u.c.

3. Priekšmetu maskas, piemēram, slota, siets, kūlītis, siena kaudze u.c.

Lūk, kāda no nedaudzajām melodijām, kas dziedāta ar Mārtiņdienai veltītu tekstu.

No-go-dē-ju ru-dzus, mie-žus, no-go-dē-ju a-pe-niš',
no-go-dē-ju ru-dzus, mie-žus, no-go-dē-ju a-pe-niš'.

Aizasēžu aiz galdiņa,
Rudentiņa daudzinaj'.

Mārtiņš brauca ziemas ceļu,
Mikstu sniegu putināj'.

Mikstu sniegu putināja,
Rudzu lauku sargādams.

Mārtiņam(i) gaili kāvu
Sarkanām(i) kājiņām.

Lai guntiņas nevaj'dzēja,
Kumeliņus barojot.

Raibu vistu i nokāvu
Mārteniša rītiņā.

Lai aug raibas man telītes,
Lai gotiņas neaiztrūk'.

(Latviešu tautas dzīvesziņa. 5. – R.: Zvaigzne, 1993)

2. uzdevums

Horizontāli – *mazais vīriņš, nāve, garā sieva, slota, lācis, dzērve, zirgs, mironis, āzis*. Vertikāli – *mārtiņbērni*.

4. uzdevums

Mīklu atminējums – *gailis*.

6. uzdevums

1. – *zirņu pikas*, 2. – *medus rausis*, 3. – *karaša*.

Ziemassvētki sabraukuši...

Papildinformāciju iespējams iegūt dažādos izdevumos:

- *Edīte Olupe*. Latviešu gadskārtu ieražas. – R.: Avots, 1992.
- *Marģers Grīns, Māra Grīna*. Latviešu gads, gadskārta un godi. – R.: Everest, 1992.
- Latviešu tautas dzīvesziņa. 5. – R.: Zvaigzne, 1993.

2. uzdevums

Atšifrējumi:

- *...visu gadu neaizgulēsies*.
- *Ziemassvētkos vajag deviņas reizes ēst, tad būs bagāts*.

3. uzdevums

Figūras jāizgriež un jāizmanto kā mozaikas gabaliņi. Veidosies mīkla: *Mazi balti putniņi, kur skrien, tur metas*. Atminējums – *sniegpārslīņas*.

SATURA RĀDĪTĀJS

Konceptuālas atziņas mācību līdzekļu komplekta "Zīle. Latviešu valoda 2. klasei" izveidē	3
Paskaidrojumi par darbu ar "Grāmatu lasīšanai un domāšanai". Ieteicamā mācību vielas sadale	10
Paskaidrojumi par darbu stundā ar "Grāmatu lasīšanai un domāšanai"	17
Metodiski ieteikumi "Valodas gudrību grāmatas" izmantošanai	56
Vārds. Skaņas un burti	56
Teikums	59
Teksts	60
Piezīmes par vingrinājumu raksturu	61
Paskaidrojumi par darba lapām, izmantojot GLD-I	61

**G. Andersone, D. Ērgle,
M. Filatova, V. Golubova,
I. Ikale, Ā. Ptičkina**

ZĪLE

Latviešu valoda 2. klasei
Rokasgrāmata skolotājiem I

Redaktore I. Strelēvica
Māksl. redaktore M. Alševska
Tehn. redaktore I. Kļaviņa
Maketētāja E. Bļinova
Korektore M. Banga

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-996

A/s "Poligrāfists",
K. Valdemāra ielā 6, Rīgā, LV-1010.